

PHYSICÆ¹⁷⁷⁰

SCIENTIÆ

COMPENDIUM.

A

ROBERTO SANDERSON,
*Coll. Lincoln, in alma Oxoniensi olim
Socio; & in eadem Academia S. The-
ologiae postea Professore Regio, & nu-
pero Lincoln. Episcopo.*

EDITIO SECUNDA,
Multo correctior.

OXONIÆ,

Excudebat *L. Lichfield*, Impensis *Ri. Davis.*
A. D. 1690.

PHYSIC

OF THE

COMMON

WEEDS

AND

PLANTS

OF THE

WEST INDIES

BY

J. B. ROBERTSON

OF THE

UNIVERSITY OF

EDINBURGH

Elenchus Caputum.

LIBER PRIMUS.

Cap.	Pag.
1 <i>Præcognita.</i>	1
2 <i>De tribus Principiis rerum naturalium.</i>	4
3 <i>De Natura.</i>	8
4 <i>De Causis.</i>	9
5 <i>De Motu & quiete in genere.</i>	13
6 <i>De Quantitate & Infinito.</i>	17
7 <i>De Loco & Vacuo.</i>	19
8 <i>De Tempore.</i>	22
9 <i>De Generatione & Corruptione.</i>	24
10 <i>De Augmentatione, Diminutione, & Alteratione.</i>	26
11 <i>De Motu locali.</i>	28
12 <i>De divisionibus motus localis secundum ea quæ conveniunt.</i>	31

LIBER SECUNDUS.

1 <i>De Mundo.</i>	34
2 <i>De Natura Cæli.</i>	36
3 <i>De Sphæris cælestibus non stellatis.</i>	39
4 <i>De Sphæris stellatis.</i>	41
5 <i>De stellis in genere.</i>	44
6 <i>De signis Zodiaci.</i>	46
7 <i>De Signis Septentrionalibus.</i>	49
A 2	3 De

8	<i>De signis Meridionalibus.</i>	52
9	<i>De quatuor Elementis.</i>	54

LIBER TERTIUS.

1	<i>De Mixtione in genere.</i>	61
2	<i>De Meteoris igneis.</i>	63
3	<i>De Meteoris aereis.</i>	66
4	<i>De Meteoris aqueis.</i>	70
5	<i>De Meteoris apparentibus.</i>	73
6	<i>De Metallis.</i>	76

LIBER QUARTUS.

1	<i>De Plantis in genere.</i>	80
2	<i>De Plantarum generibus.</i>	83
3	<i>De Partibus Animalium.</i>	86
4	<i>De speciebus Animalium.</i>	92
5	<i>De Homine.</i>	96
6	<i>De Anima in genere.</i>	98
7	<i>De facultatibus & effectibus animæ Vegetantis</i>	100
8	<i>De sensu & sensibili in genere.</i>	104
9	<i>De sensibus externis.</i>	108
10	<i>De sensibus internis.</i>	113
11	<i>De Appetitu & Motu.</i>	117
12	<i>De Anima rationali.</i>	120

PHYSICÆ

2
4

I
3
6
0
3
6

80
83
86
92
96
98
aa

00
04
08
13
17
20

Æ

Philosophia est omnium Scientiarum, Artiumque Librum
complexa. Est 2^a

1° Instrumentalis, quæ dirigit Mentem
in Cognitionem rerum, ut Logica.

2° Principalis quæ est ipsa rerum
Cognitio, Est 2^a

1° Speculativa, quæ in Natura rerum
Cognitione consistit, ut Physica, Metaphysica, & Math.

2° Practica, quæ ad Praxin, et Insti-
tutionem dirigitur, & tenet, ut Ethica, Politica, &
Oeconomica.

Artium varia sunt Discrimina, summa
vix Divisione secantur in Libera, & Mechanica: Libe-
ralis autem Divisio fortissimum constituit, quæ. Quæ
quæ Grammatica, Historica, &c. Mechanica quæ in
obscura Manuaria, quæ est, &c. Libera, &c. sunt
quædam inter hæc Media, ut Jurisprudentia, Litteræ, &
Medicina.

a Cognitio rerum quantum homo natu-
ræ intellectus latius cognoscere potest...
b Disciplinæ Speculativæ, & Practicæ
a ut Philosophia, &c. b ut Jurisprudentia, &c.

PHYSICÆ SCIENTIÆ

COMPENDII

LIBER PRIMUS.

CAP. I.

Præcognita:

P*hilosophia* late sumpta est com- Parag. 1.
prehensio disciplinarum li- Philoso-
beralium ad veri & boni rationem phia De-
quoquo modo spectantium. finitio.

Sive illæ sunt *Philosophiæ* pro-
prie dictæ *partes*, sive *facultates* *Phi-*
losophiæ superiores, sive *amborum*
instrumenta.

Disciplinæ instrumentales, sive Parag. 2.
administræ & directrices, sunt tres Philoso-
artes, Grammatica, Logica, Rhetori- phia Di-
ca; *Facultates superiores* sunt tres visio.
professiones, quas vocant *cardina-*
les, Theologia, Jurisprudentia, Medi-
cina. Reliquæ *disciplinæ Philo-*

B

sophiam

sophiam proprie dictam, velut *partes*, absolvunt; suntque vel *Theoretica* seu contemplativæ, vel *Præctica* sive activæ.

Contemplativæ dicuntur *scientiæ*, & sunt tres, *Physica*, *Mathematica*, & *Metaphysica*.

Activæ dicuntur *prudentiæ*, & sunt tres, *Ethica*, *Oeconomica*, *Politica*.

Parag. 3. *Ordo Discipularum.* Disciplinæ hoc ordine addiscuntur, ab instrumentis talibus ordinandum est, inde ad speculativam Philosophiæ partem progrediendum, a speculativa ad practicam, quibus superatis, ad supremas demum facultates conscendendum.

Parag. 4. *Scientiarum subiecta.* *Scientiæ* distinguuntur penes subiecta sua. *Subiectum* autem *Physica* est conjunctum cum *materia*: *Mathematica*, conjunctum quoad *rem*, sed abstractum quoad *intellectum*. *Metaphysica* est utroque modo abstractum, cum quoad *rem*, tum quoad *rationem*; proinde *Physica* inter scientias & ordine & doctrinæ prima est.

Hinc Dicitur in scholis, Unitas Scientia desu-
mitur ab Unitate Objecti, sc: formali

X Sc. Corpus naturale: i: e: corpus ex
materiâ et formâ constans, vel quicquid
ad illud spectat, ut principium aut
proprietates.

Non Qualibet Cognitio rei Cita, Et Videns, Et Scientia
Sed Solummodo Cognitio rei Necessaria per Causam Proximam
Et Necessariam. Quia Philosophia omnia illa sub se
habet quae naturalis ratio humana cognoscere potest
homines in numero veniant corpora ad philosophiam

Non Solum Corpus Naturale Est Obiectum Physica Sed
Quicquid ad Corpus Naturale spectat, vel ut Principium,
vel ut Proprietates, - Scientia est cognitio quae ratione nec
non actione et mutatione quae spectat: hinc cum sit
res naturalis, ea philosophia pars quae de corpore et
de naturalibus principijs et actionibus mutationibus tractat.
Methodus, Quae Disciplina hanc habet, Et 2.

1. Synthetica, Quae Sumit Exordium ab
Obiecto, Et Haec propriis Est Scientia Speculativa, Ita
Physica Composita:
2. Analytica, Quae Sumit Exordium a

Fine Et Haec Composita Disciplinis Practicis.
Philosophia naturalis dici meretur, communiter tamen
philosophia dicta est, a graeco φύσις quia eius cognitio
non solum de re naturalis sed etiam quae producantur et
producantur mutant et mutantur, id est de corpore et de illis
similitudinibus dicitur st...

Deus aut Angeli non pertinent ad Physicam, Quia
non sub Obiecto Comprehenduntur Materiali.
Sci. Scientia, quia ex causis et principijs corporum eorum naturam
deducit, Speculativa quia in illa cognitione a quibus, nec per se ad
operationem inducit.

Definitio: ex his naturam corporis dicitur et est quae in

Propositio dicta Inagigit de =
nonstratiory qd est.
obiectum material. format.
Liber Primus.

Physica, sive naturalis Philoso- *Physica*
phia, est *Scientia corporis naturalis*, definitio.
quatenus naturale est. (i.e. *Corporis de Materia, & forma*
constantis.)

Estque duplex. { *Generalis.* *Divisio. Hae*
Specialis. *non snt generis*
in se, sed snt
subiecta.

Generalis tractat de corpore na-
turali in genere secundum princi-
pia sua communia, & communes

affectiones, quam tradit Aristoteles
in octo libris *Physicae* auscult.

Specialis agit de corporis natura-
lis speciebus, earumq; propriis, &
affectionibus propriis quas tradit
Aristoteles in libris de Caelo, de Ge-
neratione, de Meteoris, de Anima, &
Animalibus, parvorum naturalium.

Quaestiones Capitis primi.

- 1 De nomine & acceptionibus Philo-
sophiae.
- 2 De numero & divisionibus Scienti-
arum.
- 3 De Disciplinarum ordine.
- 4 De divisione Philosophiae in Theo-
reticam & Praeticam.
- 5 De divisione Scientiarum.
- 6 De ordine Scientiarum.

7 De nomine & definitione Physicæ:

8 De subjecto Physicæ.

9 De methodo tradendi Physicam.

10 De subjecto octo librorum Physicorum.

CAP. II.

De tribus Principiis rerum naturalium.

Parag. 1.
Corpore
naturali
que con-
sider.

Corporis naturalis } Principia
consideranda sunt } Affectio-
tum } ones.

Principiorum conditiones sunt, 1. ut
semper maneant: 2. ut non fiant ex al-
liis, nec ipsa ex se mutuo: 3. ut alia om-
nia ex illis fiant: 4. ut sint contraria.

Parag. 2.
Princi-
pia quot.

Principia autem sunt tria. 1. Ma-
teria. 2. Forma. 3. Privatio.

Horum Forma & Privatio, sunt
principia ut contraria: Materia, ut
medium sive subjectum contrario-
rum. Materia & Forma, sunt prin-
cipia per se, ut que constituunt com-
positum; Privatio per accidens tan-
tum, ut quid necessarium ad ejus
Generationem. Proinde Privatio non
est in cœlo, sicut nec Materia &
Forma, nisi analogice. Ma-

*Principia sunt
vel Extrema, vel
Media; Media
sunt Officia, &
Finis, Materia,
Materia, & forma.*

Principium in quibus definitur. Nam aliquis sit, est,
operatur, aut cognoscatur. Quae definitio completitur cum
Principia cognoscendi, quam quidam Principia operandi sunt.
Quae Corporis Constitutionem ingrediuntur: sunt Materia,
Et Forma, quae sunt Principia, et Constitutiones, et
Generationis sive transmutationis: Elevatio vero (Quae
inter Principia recenseri solet) Generationis solum, vel
Terminationis Principium est, vel ut alij volunt, Cognitionis.
Non enim absurdum videtur Aristoteli in libro Physicae
Augustinum, ut Magistrum, & Doctorem verum Principia
exponit. Et hoc non tam prima Natura Principia, quam
nobis Notissima exhibuit, de quibus agitur Natura optima
Ducatur, cum Doctrina potius, quam Natura Methodum
sequatur. ³

Materia 1^a Definitio Definiendi Requirit, Et Definitio Requirit
 Hec est? at umbra solis, Et Haec Definitio Definitur 2^a
 Definitio Definitio Definitur, Non Est Quid, Nec Quale,
 Nec Quantum, Nec aliquid eorum quibus res Determinatur.
 1. 2. Non Est aliquid aut in Certe aliquid Speciei, aut
 Determinatae Quantitatis aut Certa Qualitatis. Materia 2.
 Est Corpus Naturale Variis Dispositionibus, Et Qualitatibus
 Constitutum. Materia 1^a licet non possit Naturaliter Existere
 sine Cuius forma, potest tamen recipi per se Concepta.
 Materia 1^a dicitur Ingenerabilis, Et Incorrumpibilis Quia
 Generationis Omnis, Et Corruptionis in Natura Est Subiectum
 Non Subiectum, Et Creatum Et semper Manens.

* Materia quoniam non Est in Potentia ad existentiam
 Et in Potentia ad formam, sed Est Et in Actu, Et Potentia
 Et Diverso respectu.

X Sec. Potentia Passiva. Potentia Universalis ad Omnes
 Formas Est Et Est Materia.

1^a Potentia Particularis ad Certam formam Determinata,
 Speculat ad Materiam 2^{am}.

Materia est subjectum primum cu-
jusque compositi, ex quo insito fit ali-
quid per se, & non per accidens, & in
quod ultimo resolvitur.

Parag. 3.

Materia

definitio.

Ejus Theoremata hæc sunt,

1. Materia est cognitu difficilli-
ma, proinde non cognoscitur nisi
per analogiam. (aut Privationem.)

2. Materia est una numero om-
nium gnerabilium, una sc. unitate
essentia, non continuitate, & negati-
ve non positive. Hinc illa, (Materia est

Divisibilis in
Infinitum.)

Materia est primum individuum.

Materia est omnia.

Materia est capax omnium for-
marum.

3. Materia ex se, est potentia
sine actu; actu sc. Physico, non Me-
taphysico: Hinc illud,

✕ Potentia est de essentia Materiæ.

4. Materia appetit Formam, ut
perfectibile suum perfectivum. Hinc
illa,

Materia meditatur maleficum.

Materia est causa corruptionis in
rebus.

5. Materiæ non est actio. Hinc
illa,

Materia est bruta.

Materia est Entium ignavissimum.

Parag. 4. *Forma* est actus primus, qui materia conjunctus, constituit compositum in perfecto suo esse.

Ejus Theoremata sunt,

1. Forma dat nomen & esse: nam

Privatio est pro-
fluit, & dicitur
Materia Disposita. composita quæ conveniunt in materia distinguuntur per suas formas.

2. Forma est quid bonum, divinum, & expetibile.

3. Omnis actio provenit à forma. Agit quidem compositum *sub-*
jective, qualitas *instrumentaliter*: sed utrumque in virtute formæ.

4. Forma est origo omnium accidentium in composito. Nam accidentia nulla insunt vel materiæ vel composito, nisi per determinationem a forma.

5. Forma educitur de potentia materiæ.

Parag 5. Privatio est absentia formæ produ-
Privati- cende in subjecto, cum aptitudine ad
onis de- eandem. *Privatio logica est absentia*
formæ quæ debet insere.
Physica quæ debet.

Ejus

Si non sit Substantialis forma, solum est Complexio quorundam accidentium.

x Actus 1.us vocatur Principium Operantis:
Actus 2.us ipsa Operatio.

Forma, ut sit Materialis, quae sic à Materia dependet, cum sit Existens, aut Operatur, ut Efficiens, aut Contra, Existens aut operari non debet; Nec Materialis, quae sunt Materia, sive Existens, aut Operari potest, qualis est Anima Rationalis. Vnde Plura haec nota s. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Forma dicitur actus, ut distinguatur à Materia, quae est Potentia; dicitur actus, inquit, ut remaneatur forma fecundabilis, quae sunt 2.^{ae} 3.^{ae} 4.^{ae} 5.^{ae} 6.^{ae} 7.^{ae} 8.^{ae} 9.^{ae} 10.^{ae} 11.^{ae} 12.^{ae} 13.^{ae} 14.^{ae} 15.^{ae} 16.^{ae} 17.^{ae} 18.^{ae} 19.^{ae} 20.^{ae} 21.^{ae} 22.^{ae} 23.^{ae} 24.^{ae} 25.^{ae} 26.^{ae} 27.^{ae} 28.^{ae} 29.^{ae} 30.^{ae} 31.^{ae} 32.^{ae} 33.^{ae} 34.^{ae} 35.^{ae} 36.^{ae} 37.^{ae} 38.^{ae} 39.^{ae} 40.^{ae} 41.^{ae} 42.^{ae} 43.^{ae} 44.^{ae} 45.^{ae} 46.^{ae} 47.^{ae} 48.^{ae} 49.^{ae} 50.^{ae} 51.^{ae} 52.^{ae} 53.^{ae} 54.^{ae} 55.^{ae} 56.^{ae} 57.^{ae} 58.^{ae} 59.^{ae} 60.^{ae} 61.^{ae} 62.^{ae} 63.^{ae} 64.^{ae} 65.^{ae} 66.^{ae} 67.^{ae} 68.^{ae} 69.^{ae} 70.^{ae} 71.^{ae} 72.^{ae} 73.^{ae} 74.^{ae} 75.^{ae} 76.^{ae} 77.^{ae} 78.^{ae} 79.^{ae} 80.^{ae} 81.^{ae} 82.^{ae} 83.^{ae} 84.^{ae} 85.^{ae} 86.^{ae} 87.^{ae} 88.^{ae} 89.^{ae} 90.^{ae} 91.^{ae} 92.^{ae} 93.^{ae} 94.^{ae} 95.^{ae} 96.^{ae} 97.^{ae} 98.^{ae} 99.^{ae} 100.^{ae}

x Ab omni, sicut agit Principaliter.

Forma rerum vite expertum & Materia ducuntur sub variae figura & 2.^{ae} 3.^{ae} 4.^{ae} 5.^{ae} 6.^{ae} 7.^{ae} 8.^{ae} 9.^{ae} 10.^{ae} 11.^{ae} 12.^{ae} 13.^{ae} 14.^{ae} 15.^{ae} 16.^{ae} 17.^{ae} 18.^{ae} 19.^{ae} 20.^{ae} 21.^{ae} 22.^{ae} 23.^{ae} 24.^{ae} 25.^{ae} 26.^{ae} 27.^{ae} 28.^{ae} 29.^{ae} 30.^{ae} 31.^{ae} 32.^{ae} 33.^{ae} 34.^{ae} 35.^{ae} 36.^{ae} 37.^{ae} 38.^{ae} 39.^{ae} 40.^{ae} 41.^{ae} 42.^{ae} 43.^{ae} 44.^{ae} 45.^{ae} 46.^{ae} 47.^{ae} 48.^{ae} 49.^{ae} 50.^{ae} 51.^{ae} 52.^{ae} 53.^{ae} 54.^{ae} 55.^{ae} 56.^{ae} 57.^{ae} 58.^{ae} 59.^{ae} 60.^{ae} 61.^{ae} 62.^{ae} 63.^{ae} 64.^{ae} 65.^{ae} 66.^{ae} 67.^{ae} 68.^{ae} 69.^{ae} 70.^{ae} 71.^{ae} 72.^{ae} 73.^{ae} 74.^{ae} 75.^{ae} 76.^{ae} 77.^{ae} 78.^{ae} 79.^{ae} 80.^{ae} 81.^{ae} 82.^{ae} 83.^{ae} 84.^{ae} 85.^{ae} 86.^{ae} 87.^{ae} 88.^{ae} 89.^{ae} 90.^{ae} 91.^{ae} 92.^{ae} 93.^{ae} 94.^{ae} 95.^{ae} 96.^{ae} 97.^{ae} 98.^{ae} 99.^{ae} 100.^{ae}

Homonymia saltem in hoc Dictionis. Nam si illa tantum ducuntur, quae ducuntur & subiecta, ut figura & 2.^{ae} 3.^{ae} 4.^{ae} 5.^{ae} 6.^{ae} 7.^{ae} 8.^{ae} 9.^{ae} 10.^{ae} 11.^{ae} 12.^{ae} 13.^{ae} 14.^{ae} 15.^{ae} 16.^{ae} 17.^{ae} 18.^{ae} 19.^{ae} 20.^{ae} 21.^{ae} 22.^{ae} 23.^{ae} 24.^{ae} 25.^{ae} 26.^{ae} 27.^{ae} 28.^{ae} 29.^{ae} 30.^{ae} 31.^{ae} 32.^{ae} 33.^{ae} 34.^{ae} 35.^{ae} 36.^{ae} 37.^{ae} 38.^{ae} 39.^{ae} 40.^{ae} 41.^{ae} 42.^{ae} 43.^{ae} 44.^{ae} 45.^{ae} 46.^{ae} 47.^{ae} 48.^{ae} 49.^{ae} 50.^{ae} 51.^{ae} 52.^{ae} 53.^{ae} 54.^{ae} 55.^{ae} 56.^{ae} 57.^{ae} 58.^{ae} 59.^{ae} 60.^{ae} 61.^{ae} 62.^{ae} 63.^{ae} 64.^{ae} 65.^{ae} 66.^{ae} 67.^{ae} 68.^{ae} 69.^{ae} 70.^{ae} 71.^{ae} 72.^{ae} 73.^{ae} 74.^{ae} 75.^{ae} 76.^{ae} 77.^{ae} 78.^{ae} 79.^{ae} 80.^{ae} 81.^{ae} 82.^{ae} 83.^{ae} 84.^{ae} 85.^{ae} 86.^{ae} 87.^{ae} 88.^{ae} 89.^{ae} 90.^{ae} 91.^{ae} 92.^{ae} 93.^{ae} 94.^{ae} 95.^{ae} 96.^{ae} 97.^{ae} 98.^{ae} 99.^{ae} 100.^{ae}

X Privatio licet non sit per se, potest tamen per
terminus generationis à quo.
Privatio dicitur esse Materiam rationis, nec materiam Nihil.

¶ Hæc distinctio non consistit in Impropria
Expositione veritatis. Dignum est: si forma sit sub-
stantialis, vel aliquid substantia, de Materia. Necesse est
ut sit substantia Materialis, vel Immaterialis, si sit sub-
stantia Materialis non est distincta à Materia. Nam
Materia purissima, et subtilissima semper est Materia.
Si vero sit Immaterialis, quid addit quo minus sit
rationis Capax; Nisi cum nominaliter dicamus, qui
foras Probabilitate non creditur) quod variis sunt Gradus
rerum Immaterialium, et ac Materialium, addo
ut Nonnulla ad Naturam rationis dignitatem non
assurgunt.

Ejus Theoremata sunt.

1. *Privatio est non Ens, proinde non est principium rei, sed generationis.*

2. *Privatio est causa appetitus materiæ; nam omnis appetitus est ratione carentiæ. Appetitus desiderii, non complacentiæ.*

Quæstiones Capitis Secundi.

- 1 *De conditionibus Principiorum.*
- 2 *De numero Principiorum.*
- 3 *De definitione & acceptione Materiæ.*
- 4 *De unitate materiæ.* (ria.)
- 5 *De cognoscibilitate materiæ.*
- 6 *De potentia materiæ.*
- 7 *De impotentia materiæ.*
- 8 *De appetitu materiæ.* (ma.)
- 9 *De definitione & acceptionibus formæ.*
- 10 *An forma det nomen & esse?*
- 11 *An omnis actio sit a forma?*
- 12 *De fluxu accidentium à forma.*
- 13 *De educatione formæ & potentia materiæ.*
- 14 *De privatione.*

CAP. III.

De Natura.

Parag. 1.
Naturæ
definitio.

Natura est principium motus & quietis ejus, in quo inest primo, & per se, & non secundum accidens.

Quandoq; enim sumitur pro viribus & facultatibus rerum naturalium a tali principio fluentibus, ut cum dicitur natura ignis est Urere.

Parag. 2.
Natura
duplex.

Natura est principium tum activum tum passivum; estq; duplex;
 { *Forma* ut principium activum.
 { *Materia* ut Passivum, quarum forma est magis natura quam materia.

Parag. 3.
Naturale
quid
est.

Naturale est quod ex his constat. *Secundum naturam* est, quod ex his principiis fluit, ut *proprium* vel *accidens*.

Contra naturam, ut quod accidit contra naturæ communem ordinem; ut si lapis moveretur sursum.

Præter naturam est, quod cum non sit ex ordinario naturæ præscripto, naturæ tamen non repugnat, ut *Monstra*.

Supra

X Si sit terra, et non imposita.

Supra naturam, quod fit a primo aliquo natura potentiori, ut *miracula divina*. Ejus Theoremata sunt,

1. Natura nihil facit frustra. ✕
2. Natura non deficit in necessariis.
3. Natura semper agit ad ultimum sui posse.
4. Natura semper agit secundum rectam lineam.

Questiones Capitis Tertii:

- 1 *De definitione & acceptionibus naturæ.*
- 2 *De Principio activo & passivo.*
- 3 *An forma sit magis natura quam materia.*
- 4 *De eo quod est secundum, præter, supra, & contra naturam.*
- 5 *De sufficientia naturæ.*
- 6 *An natura semper agat ad ultimum sui posse?*

CAP. IV.

De Causis.

PRæter principia *interna* & constituentia, sunt etiam *externa* quædam,

Parag. 1. quædam, quæ simul cum internis
Causarum divisiones. *causarum* communi nomine appellantur *causarum* *divisiones.*

Causarum autem genera sunt 4, } *Materia. (a.*
Forma.
Efficiens.
Finis.

Quarum materia & forma sunt
causæ interna, efficiens & finis *externa*.

Materia est causa ex qua, forma
per quam, efficiens a qua, finis prop-
ter quam res fit.

Parag. 2. Physicus procedit secundum omnia quatuor genera causarum. Agens autem naturale (sive efficiens) introducit *formam substantialem* in materiam primam, vel *formam accidentalem* in materiam secundam, propter aliquem finem. *(lis.*

Causa Efficiens est, vel } *Universa-*
Particularis.

Parag. 3. Universalis simpliciter & absolute, est Deus, qui propterea dicitur Natura naturans, & Prima causa.

Universalis secundo, sive secundum quid, est cælum, & virtus cœlestis. *Par.*

s
t-
e.

nt
x-

na
p-

n-
A-

s)

in

uc-

m,

is.

sa-

la-

lu-

ur

a.

se-

tus

ar.

Particularis, est uniuscujusque rei natura.

Earum Theoremata sunt,

1. Secundæ causæ habent actionem veram & proprie dictam.

2. Secundæ causæ non agunt, nisi in *virtute primarum*. Primæ enim causæ concurrunt ad quamlibet actionem secundarum, influendo *virtualiter* in ipsas, unde illud Aristotelis, *sol & homo generant hominem*.

3. Causa *simpliciter* prima determinat actionem secundarum, non item *secundario* prima.

Causa efficiens vel est *per se* vel *per accidens*. *Per se* est, ad quam sequitur effectus proprie, & de natura; *Per accidens* est, cui effectus aliquis adhæret ex accidente,

estque duplex, { *Fortuna*, &
                                  Casus.

Fortuna est causa per accidens eorum eventuum, qui aliquo consilio suscipiuntur; ut si quis fodiens agrum; inveniat thesaurum. *Fortune.*

Casus vero eorum, quæ sine consilio, ut si tripes, ab alto cadens, in pedes resurgat. *Chancee.*
Cau-

Idem quod, non. Causæ per accidens agunt extra semper, & frequenter, nec uno certo modo aut fine. Omnis causa per accidens reducitur ad causam per se, vel sc. immediate ad Deum, vel bonos & malos spiritus, vel ad influentias cœlestes, vel ad hominum temperamenta & mores, vel denique ad materiæ flexibilitatem.

— Monstra sunt peccata naturæ, atque effectus per accidens, cum sc. natura sit impedita, ut non possit assequi finem suum intentum, producit quod potest.

Parag. 5. Finis autem est Universalis aut cuiusque rei Particularis. Universalis simpliciter & absolute est gloria Dei; secundario vero & secundum quid est Decor Universi. Particularis est ad quem unaquæque res naturalis in suo genere naturaliter tendit.

Natura semper agit propter aliquem finem. X

a In rebus naturalibus finis & forma sæpe coincidunt.

Finis primus est in intentione agentis; ultima in executione.

Quæ.

1. cui praecebat et ostendit cooperari.
2. ut huiusmodi nucleares decedere suadentes e'rit
quo pertinetur latrones. nos rectam faciem ducimus.

Monstrum est effectus Naturalis à
rectis & soluta formam ducuntur Dispositione et =
gondrande

hic: Dirigite ad agente a quo superi
ori qui finem quendam ei praestituit.
a. Legem enim forma animalis huius et for
mae huius est: forma respectu generis, quate
nus et actus perficiens materia et cum
ea compositum constituens, finis vere respectu
tu generationis. Quia in se terminus
quem natura appetit et in quo
acquiescit.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De quatuor Causarum generibus.
- 2 An Physicus procedat secundum omnia causarum genera?
- 3 De efficiente universali & particulari.
- 4 De concursu Universalis causæ ad actionem particularium.
- 5 De determinatione actionum causæ secundæ a primis.
- 6 De fortuna & casu.
- 7 De productione monstrorum.
- 8 An natura agat propter finem?
- 9 De finali causa universali & particulari.
- 10 De nobilitate causæ supra effectum.
- 11 An causæ sint sibi mutuo causæ?
- 12 De coincidentia causarum.

CAP. V.

De motu & quiete in genere.

1 Corporis naturalis affectiones sunt quatuor,	{	Motus. Quantitas. Locus. Tempus.	Parag. 1. Affectiones corporis naturalis.

Parag. 2. 2. Motus est *actus entis in poten-*
tia, quatenus est in potentia.

Motus definitio. Ejus sex sunt species. Quarum
Divisio. duæ improprie dicuntur motus ; &

sunt potius mutationes, sc. *Generatio & Corruptio*. Reliquæ quatuor species sc. *Augmentatio, Diminutio, Alteratio, & Latio*, sive motus localis, sunt motus *proprie dicti*.

Mutatio enim potest esse in *instanti*, sed motus *proprie dictus*, non nisi in *tempore*. Mutatio potest etiam esse, ubi terminus alter est *negativus*. Motus vere *proprie dictus* requirit, ut uterque terminus sit *positivus*.

Par. 3. 3. Motus reperitur in tribus prædicamentis *Quantitatis, Qualitatis, & Ubi* ; improprie autem dictus motus reperitur in *Substantia* respectu sc. *termini sui*, non respectu *naturæ* motus ipsius, sic n. *omnis motus est in prædicamento Passionis*.

4. Ad omnem motum requiruntur

quatuor hæc, { *Movens.*
Mobile.
Terminus a quo.
Terminus ad quem.
 viz.

Actus dei non substantialis, sed accidentalis. Non
est autem actus substantialis, sed accidentalis. Actus est actus entis
in potentia non ratione motus, sed ratione termini. Nam potentia
motus in actu suam licet habet, sed ultimus terminus
positus est, unde actus est potentia ad motum.

¶ Nonne entis constitutus corpus motus est. Cum
moveretur in actu & simul quod in potentia ad ultimum
terminum. Et quidem corpus est, ut dicitur, qualem est
solus in potentia ad ultimum terminum.

¶ Non ratione existentie nam quod est potest moveri
nec ratione motus nisi ulterioris, sed ratione
forme acquirere. Potentia enim motus in actu
licet inchoata et ulterius habere posita
est adeo ut is actus potentia habet ad motum.
Nonnulli dicunt quod omnis motus est localis et
vulgares motus species, nihil aliud sunt quam
varia motus localis modificationes. Illi autem in
corpore partem novam prioribus addunt et per se
cibi, ut partes removere, deinde et alii
quendam finem sibi adhibere et contractionem
figuram et situm movere, alterari dicunt, quod
alteratio, lineam ordinem habet corruptio dicitur,
cui opponitur generatio, quod necesse est ut sit in
restitutione, ut dicitur, et restituit, hoc tamen apparet
potius, unde est in omni motu reparari motus localis,
et cum eo conjunctum esse, quod motus est forma localis
esse localem nam uno motu movere a loco cum
erigit, alio cum transferre a loco in locum plura
videtur in Cap de Motu Locali.

Nonnulli dicunt quod est & quod quod Relativum, ac ipse
Motus: Quod Motus opponitur non Privatio sed Contrariet.

De permanentia corporis in eodem statu;
verum quia, si quid patitur sit velut car-
nificatio videlicet: longitudo Phil. Nat. p. i. c. 1.

m
M
bi
At
qu
nu
m
ag
est
cu
spe
des
fic
po
qu
me
ref
vir
3
age
per
atu

Mobile est corpus naturale, quod movetur subjective, & formaliter.
Movens est corpus, quod insert mobili motionem, idque movet effective. Terminus a quo est illud, a quo primum incipit motus, Terminus ad quem in quo ultimo desinit motus. Movens plerumque dicitur *agens*, mobile vero *patiens*.

5. Motui opponitur *quies*, ^aquæ est privatio in corpore habili. Unicuique speciei motus opponitur species aliqua quietis. Quies considerari potest, vel ante motum, & sic est mera privatio motus; vel post motum, & sic est ejus perfectio quædam & veluti finis.

Motus in genere Theoremata sunt hæc,

1. Actio & passio sunt unus numero motus.

2. Nihil movetur a seipso non respectu inchoationis motus, sed virtutis agentis.

3. Omne $\left\{ \begin{array}{l} \text{mediatum} \\ \text{vel} \\ \text{immediatum} \end{array} \right\}$ $\left\{ \begin{array}{l} \text{contactum} \\ \text{virtutis, vel} \\ \text{contactum} \\ \text{suppositi.} \end{array} \right.$ 4.
 agens agit per contactum

4. In omni motu termini debent esse oppositi.

5. Omnis motus proprie dictus fit in tempore.

6 Motus specificatur a suis terminis, magis a termino ad quem, quam a termino a quo.

Quæstiones hujus Capitis.

1 De numero affectionum corporis naturalis.

2 De definitione motus.

3 De numero specierum motus & mutationis.

4 In Prædicamentis quot reperiuntur motus.

5 An actio & passio sint idem numero motus?

6 An omne quod movetur, movetur ab altero?

7 De continuitate & successione motus.

8 An omne agens per contactum agit?

9 De specificatione motus a terminis suis.

10 De quiete.

CAP.

le-
us
er-
m,

ris

an-

tur

ne-

tur

mo-

it?

nis

A.P.

+

gentile.

A
it

ul
ha
no
co
di

qu
te
ric
se
ac
int
&
ris
ca
tis

fin
n
en
po

CAP. VI.

De Quantitate & Infinito.

AD *quantitatem* corporis naturalis tria hæc spectant, *Continuitas*, *Determinatio*, & *Finitudo*.

Continuitas est, qua partes uniuscujusq; corporis ita inter se coherent, ut communi aliquo termino copulentur; unde fit, ut *omne corpus naturale sit divisibile in semper divisibilia*.

Determinatio quantitatis est, per quam *omne corpus habet quantitatem sibi convenientem, & proportionatam*. Materia prima habet in se quantitatem *indeterminatam*, sed accedens forma *determinat* illam inter terminos magnitudinis justæ & convenientis naturæ talis corporis: neque enim potest forma muscæ informare materiam elephantis, nec e contra.

Finitudo est, per quam corpus fit *finitum*: *infinitum* enim non datur in natura (*Ætu* sc. datur tamen *Potentia*.) Est enim duplex infinitum potentia, sc. *additione*, & *divisione*;

C

quo-

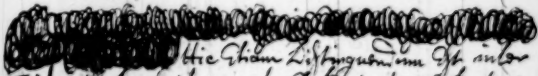
quorum illud reperitur in *magnitudine*, cui semper aliquid detrahi potest; hæc in *numero*, cui semper aliquid potest addi: sicut enim non datur magnitudo minima, sic nec numerus maximus.

Veteres Philosophi non recte definiebant infinitum: definiebant enim infinitum *extra quod nihil est*, atque, inde decepti, putarunt dari aliquod corpus actu infinitum: sed definitio ista non est proprie *infiniti*, sed potius *perfecti*; *infinitum* vero proprie est id, quod pertransiri non potest, seu, *cujus partes si dividantur in ea semper quantitate, a ejus tamen finem nunquam perveniri potest.*

Theoremata de quantitate corporum.

1. Continuitas est primum accedens corporis naturalis.
2. Datur maximum & minimum naturale. (nitum)
3. Non datur corpus actu infinitum.
4. Modus quantitativus in corporibus naturalibus impedit mutuatam penetrationem. Quæ

Seu quod nihil ^{ultra} habet accipere, aut requi-
ritur: sic enim totum esset infini-
tum, cum sit perfectum.

Hic etiam Distinguentium est inter
Finitum, & Infinitum, ubi Determinatum, & Indeterminatum
& hinc cum dicatur quod quantitas est divisible in
infinitum, intelligitur ac si partes infini-
tas potuit dividi, sed quod ad finem divisionis nu-
quam possumus pervenire; vel quod divisione
numquam possumus assequi partem minimam
et indivisibilem.

+ continere locatum extrinsece, vel aptam
esse superficiem, ad illud continendam, aut
etiam correspondentia idā partium, aut
punctorum cum partibus et punctis locati
non potest intelligi aliud esse, præter
Relationem.

De Immutabilitate loci varia sunt sententia: Nonnulli
dicunt locum non moveri hoc loco. Accidit, an motum
de. Ordinis sicut est superficies. Alij dicunt Immutabilitatem
componi loco p[er] se, et Individuam, Quatuor. Alij. Unus su-
perior ab alijs. Incedit. Inq[ui] illi et quid sit. Alij
dicunt Immutabilitatem non importare nisi loci Elementorum.
Alij adhuc ad Locos Naturales, et quidam quidam Immuta-
bilitatem. Et dicunt locum eandem importare. Quia
ad distantiam Locis. Alij putant Aristotelem tantam
tribuisse loci Immutabilitatem, ut eam distinguat à Vaso.
Et hoc sufficit, ut locus non moveatur ad motum rei
locatæ.

Alij dicunt, putat Aristoteles tantum tribuisse loco
immutabilitatem ut a Vaso distinguatur ad hoc au-
tem. o[mn]i requiri locum plane ipsi inchoat. Sed
sufficit re q[uo]d locus o[mn]i movetur ad motum rei
locatæ, ut vas movetur ad motum rei cōtēta

Quæstiones hujus Capituli.

- 1 De continuitate corporum naturalium. (rum.
- 2 De determinata quantitate corporum.
- 3 An detur actu infinitum?
- 4 An sit penetratio corporum?
- 5 An materia habeat quantitatem indeterminatam?
- 6 De divisione Continui in semper divisibilia.

CAP. VII.

De Loco & Vacuo.

(i.e. Superficies)

Locus est terminus corporis continenti Par. 1.
immobilis primo. Locus
~~immaterialiter~~ est superficies, & per quid.
consequens quantitas; formaliter †
autem est in prædicamento relatio-
nis. Corpus locus est, quod aliud
continet inter superficiem suam
concavam. Locatum vero, corpus
quod sic continetur.

Definitio hæc Aristotelis convenit tantum loco externo. Est tamen locatio quædam interna, quæ communis est omni corpori naturali. Est

autem talis locus spatium seu inter-
vallum, quod partes uniuscujusque cor-
poris, adeoque ipsum totum occupat.

Par. 2. *Divisio.* *✱* Locus externus est vel communis
vel proprius. Communis est, in quo
plura corpora continentur, ut Domus
est locus Socratis, &c.

Proprius, qui proxime & immedi-
ate ambit ex omni parte unicum cor-
pus locatum.

Estque duplex, vel *naturalis*, ad
quem locatum suapte natura fertur,
& in quo quiescit. Vel *Violentus*, in
quem locatum vi compingitur, & in
quo non quiescit *remoto impedimento*.

Locus corporis proprius est du-
plex, *ambiens* vel *sustinens*; *Ambiens*
est, qui corpora undique *circumscribit*,
ut aer globum terræ & aquæ. *Susti-*
nens est, qui etsi non *ambiat* ex omni
parte locatum; *terminat* tamen illud
ex illa parte, quæ alias moveretur.

Par. 3. *Vacuum* *quid.* *✱* Vacuum est locus non repletus cor-
pore, corporis tamen capax. Estque
ens solummodo imaginarium, non
enim datur vacuum tale in rerum
natura realiter existens. Ideo multa

fiant

+ Locus est vel adequatus, qui totū locatū
continet; vel inadequatus, qui partem tantū
locati.

+ Vacuus est vel dissipatus qd inter partes
corporū qd cōcipit; vel coactatus qd est
locus d repletus corpore.

Inventis Naturae Effectibus, Qui ad Maximum Vacuum Solent
referri, ea solo terrore quadam proflyunt, Nam si vacuum
motus & quoniam in yphoro est, ut vulgo dicitur, attollit,
tum ad augmens Altitudinem hoc sublatio fieri, quod
tamen non fieri videtur experientia, ut supra Axioma Non ulla
Altitudinem 31. Quum yphoro attollit, postea dicitur, quod
vix & quantum ad Altitudinem hoc modo attolli
possit, & non ultra, quod dicitur, quod pondus Aeris preponderat.
tum pondus Aeris quodum preponderat, tum quum in Aqua
libro est, sic ut in Aqua resistit, in aqua vero preponderat
vis sit & qualis.

fiant a naturalibus agentibus propter evitandum vacuum, quæ videri possint alias repugnare naturis eorum.

Theoremata de loco & Vacuo.

1. Locus non est aliquid de essentia corporis.

2. Locatio *interna* convenit omni corpori naturali, etiam ultimæ sphaeræ, quæ non est loco aliquo *circumscriptivo*.

3. Locus contiguus est locato, & ei equalis.

4. Locus habet conservativam locati vim; locus sc. *naturalis*, idque non primario & per se, sed *ex contingenti* tantum.

5. Locus naturalis terminat motum corporis, tum quoad *exercitium*, tum quoad *appetitum*: violentus vero quoad *exercitium* tantum.

6. Idem corpus non potest esse in diversis locis simul *totalibus*, sc. potest enim esse in duobus *partialibus*, ut pila in aere & in aqua.

7. Duo corpora non possunt esse simul in eodem loco *proprio*, licet bene communi.

8. Vacuum imaginarium est principium omnis motus localis, sicut privatio generationis.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De definitione loci.
- 2 In quo predicamento sit locus.
- 3 De loco naturali & violento.
- 4 De loco communi & proprio.
- 5 De loco ambiente & sustinente.
- 6 De immobilitate loci.
- 7 De loco & locatione internis.
- 8 De æqualitate loci ad locatum.
- 9 De vi attractiva loci & conservativa.
- 10 An idem corpus possit esse in duobus locis simul.
- 11 An duo corpora possint esse in eodem loco simul?
- 12 An detur vacuum.

CAP. VIII.

De Tempore.

Par. I.
Tempus
quid.
Divisio.

Tempus est numerus sive mensura motus secundum prius & posterius.
Tempus potest considerari vel re-
spectu motuum cælestium, & sic est nume-

Ante Mundum, Quicumque Nullum fuit & Similis. Sed
Mundus potius dicitur creatus cum Tempore. Nam in Tempore.
Ut hac optima Temporis Definitio ab Aristotele. In 1^a 2^a
Libro 4to Quorundam de Philosophis. Melius intelligatur per
Numerum dubitem. Sic Numerum & Numeratum
Tempus. Et illud dicitur Numeratur a quo Numerantur,
ut Aristoteles docet. Plus in 1^a Non est Numerus, Quia
terminatur, de quo Moyses Numeratur.

Tempus est vel internum, Sic in se rei aliaque
duratio, vel externum. Quod hic definitur numerum vel
mensura &c. i. v. Illius Corporum Celestium pro
cipue Solis et Luna numeratus per Successi-
onem signorum.

X. *Tempore* vid: *Erackanthorp: Log:*
et ex *quantitate*.

vid. *Hollis. Log. p. 35.*

Sicut *Tempus* respondet *motui*, ita *Nunc*
temporis respondet *mobili*: *mobile* autem
est idem *subiecto* in *toto decursu temporis*
sed *differe*ns *ratione* in *quantum* est *hic* et
ibi: et *ista* *alternatio* est *motus*. Similiter
fluxus *Ipsius* *Nunc* *secundum* *quod* *alternat*:
— *huc* *ratione* est *Tempus*.

numerus *numeratus*, vel respectu *motuum sublunarium*, & sic est numerus *numerans*.

Tempus est in perpetuo fluxu; proinde ejus partes non sunt permanentes, neque unquam sunt in actu præsentes. Partes vero temporis sunt, *præteritum* & *futurum*; quarum præteritum fuit, & *elapsum est*, Futurum erit, sed *nondum est*. Ipsum vero *instans* sive nunc, non est pars temporis, sed copulans ejus partes, ut terminus communis. ✕

Theoremata Temporis.

1. Tempus nihil agit, nisi solummodo *ex accidente*, quo respectu dicitur aliquando esse causa corruptionis.

2. Non datur tempus minimum sive indivisibile.

3. Tempus & motus se invicem menfurant.

4. Est idem instans in toto tempore.

5. Tempus confert motui accidentia quædam, ut *regularitatem* &

irregularitatem, velocitatem & tarditatem.

Quæstiones hujus Capituli.

- 1 De definitione temporis.
- 2 De continuitate temporis.
- 3 De partibus temporis & de instanti.
- 4 An tempus aliquid agit?

CAP. IX.

De generatione & corruptione.

Motus sive ^{per se}mutatio secundum substantiam est ^{per se}corruptio.

Par. 1. Generatio est mutatio à non esse ad esse substantiale, nullo sensibili manente, ut subjecto. Corruptio vero est a contra, ab esse ad non esse.
Generatio quid.

Par. 2. Generationis subjectum est materia prima; finis proximus, forma; remotus, conservatio speciei. Causa efficiens est corpus generans, quod quando est ejusdem speciei cum composito genito, facit generationem univocam. Ut cum ignis generat ignem, canis canem. Cum vero diversæ speciei, facit generationem equivocam, qualis est illa Animalium imper-

Generatio est productio compositi substantialis materiae
est à substantia facta ab actu naturali. Generatio for-
maliter est actus quia fit unio inter materiam & formam.

Nam Manet Materia secundum hoc, et sic generatio dis-
tinguitur à creatione. Quia Nullam habet Materiam
praexistentem. Autem Materia habet materiam. Est in-
habilis.

Creatio est 2^a 1° Immediata cum ad Deum per
essentiam rationis. 2° Mediate, cum procedat
Materia praexistens. Ut in Creatione hominis.

a) per a se ipso seu à se ipso.
Nam manet materia secundum hoc, et sic generatio
qua tamen breviter est. Et sic generatio
distinguitur à creatione. Quia est vel ex
materia praexistente, et sicut
immediata, et materia aliqua
ante se. Sicut, sua creatio
est appropinquatio.

X. Haec Explicatio vera est in sensu concomitativo, non
Formali.

Forma non est terminus generationis
ultimus, tanquam generationis effectus,
sed est proximus: forma non generatur
aut fit sed per eam fit compositum.

imperfectorum, quæ oriuntur ex putri materia vi syderum.

Theoremata ejus sunt.

1. Generatio & corruptio sunt idem numero motus, *realiter* sc. non *formaliter*.

2. Generatio unius est corruptio alterius.

3. Generatio & corruptio fiunt in instanti, sc. quantum ad introductionem & expulsionem formæ, sed non quantum ad prævias dispositiones materie.

4. Generatio differt a creatione, quæ est *productio substantialis ex nihilo*, ut mutatio naturalis a supernaturali.

5. Ex nihilo nihil fit. *(Naturaliter)*

6. Non quodlibet fit ex quolibet.

7. Generationis terminus est compositum non forma. Forma est terminus *principalis*, compositum *adequatum*.

Quæstiones hujus Capitis.

De definitione generationis & corruptionis.

- 2 De generatione univoca & equivoca
- 3 An generatio fiat in instanti?
- 4 An generatio unius sit corruptio alterius.
- 5 De differentia generationis a creatione.
- 6 De terminis generationis.

CAP. X.

De augmentatione, diminutione,
& alteratione.

Parag. i.

Motus

Species.

Augmen

tatio.

Diminu

tio.

Motus in quantitate sunt augmentatio & diminutio. Augmentatio est motus a minori quantitate ad maiorem.

Diminutio vero a maiori ad minorem.

Aliquando extenuatio dicitur augmentatio, & condensatio diminutio sed *improprie*. Extenuatio & condensatio sunt in *qualitate*, non in *quantitate*.

Augmentatio *maxime proprie* dicitur est illa, quæ reperitur in viventibus & proprie dicitur *accretio*. Sed illa non est communis affectio corporis naturalis in genere; proinde non per

In rarefactione Nova Quantitas non accipitur, sed
Partes ipsa Unite Dissolvuntur, et Intermittuntur
Quales illas existant, Quae ab Alio Corpore Inducta
Impletur, Ut in Spongia Humors turgida Latet.

Nonnulli dicunt, quod omnis Mater est Localis et Quod
vulgare Motuum species nihil aliud sunt quam Locum
Motus Localis Modificationes. Ubi primum in Corpore pre-
ter hoc. Quibus adduntur, Solus et Dicitur. Alii
Pariter respondentur. Transfertur Dicitur. Ubi Quamquam
sine possibili Fictione, et Abstractione figura et sita
Mutantur. Alerat. Licetque. Quae Allocatio in Arcum. Et
Originem Partium plane turbat. Corruptio vocatur. Cui opposi-
tetur Generatio. Quae Arcum spirituali rerum Institutione
Substantia constituit.

Nonnulli dicunt, et Omnis mixtio est Generatio,
non vice versa, cum non sit Ignis aut aliud. Et mentem
nata est Mixtio.

pertinet ad hunc locum, sed ad libros *de anima*.

Theoremata Augmentationis
& Diminutionis.

1. Augmentatio & diminutio non sunt solius Materię, nec solius formę, sed compositi.

2. Aucti (augmentatione *proprie* dicta) quęlibet pars augetur.

3. Augmentatio & diminutio sunt motus continui.

Motus in qualitate dicitur *alteratio*, estq; *mutatio corporis de una qualitate in aliam sibi contrariam*. Ejus *Par. 2. Alteratio.*
tot sunt species, quot sunt qualitates, ad quas fieri potest mutatio, ut *caliditas, densitas, lux, & plurima similia*.

Alterationis Theoremata sunt.

1. Alteratio est generatio quędam accidentalis.

2. Alteratio est motus continuus.

3. Alteratio semper præcedit generationem, ut quid necessarium ad *reparandam & disponendam materiam*.

4. Alteratio magis sequitur rationem patientis quam agentis.

5. Om-

5. Omnis Alteratio, proprie dicta, tendit ad corruptionem. Perfectiva enim alterationes non sunt proprie dictae.

Quaestiones hujus Capitis.

- 1 De definitione augmentationis & diminutionis.
- 2 An rarefactio & condensatio sint motus in qualitate?
- 3 De continuitate augmentationis & diminutionis.
- 4 An augmentatio & diminutio conveniunt composito: idque gratia materia potius quam forma?
- 5 De definitione alterationis.
- 6 De alteratione perfectiva & corruptiva.
- 7 De continuitate alterationis.
- 8 An alteratio sequatur rationem patientis potius quam agentis?

CAP. XI.

De motu locali.

Par. I.
Motus
localis.

MOTUS ad Ubi dicitur motus localis, sive latio. Est autem latio mutatio corporis a loco in locum. In ista definitione locus sumitur

no

Vel est successiva corporis illius, ad quod corpus corporum
immediate contingentium, extra 4. applicatio: Vel liquet =
latio corporis de vicinia corporum, illud immediate
contingentium, in vicinia corporum viciniorum.

non

Res

cum

in i

aliu

M

ab

sius

ext

nat

len

tun

con

tan

pid

ut

cir

tun

re

du

mo

non proprie, sed improprie pro ubi. Res enim non movetur propter locum, sed propter esse in loco, quod est in ipso ubi.

Motus localis alius est *naturalis*, Par. 2. alius *violentus*. *Motus.*

Motus *naturalis* est qui profluit *Natura-* ab interno principio, forma sc. ip- *lis. Vio-*sius corporis: *Violentus* vero qui ab *lentus.* externo, ut *motus lapidis deorsum* est naturalis, *sursum autem projecti* violentus.

Uterque motus, tum naturalis, tum violentus, vel est *simplex*, vel complexus sive *mixtus*.

Motus *simplex* est, qui est unius Par. 3. tantum rationis, qualis est *motus la-* *Motus* *pidis*. *Mixtus* vero, qui diversarum, *simplex.* ut *motus progressivus animalium*.

Motus simplex vel est *rectus* vel *circularis*.

Motus *rectus* est, quo corpus fertur ad terminum sui motus *linea recta*. Estq; iterum duplex, secundum diversos terminos ad quem, sc. motus *sursum*, & motus *deorsum*.

Motus sursum est motus a medio,
ut

ut motus ignis. Deorsum vero ad medium, ut motus lapidis.

Motus circularis est, quo corpus fertur circa medium.

Theoremata de speciebus motus localis.

1. Motus, qui est uni corpori *violentus*, potest esse alteri *naturalis*, & e contra.

2. Simplicia corpora moventur uno tantum motu *naturali*, eoque *simplici*.

3. Sola animalia moventur a se ipsis, idque motu misto.

4. In motu *recto*, corpus mutat locum quoad *se totum*; in *circulari* non nisi *quoad partes tantum*.

5. *Motus localis*, ^(circularis) est nobilissima affectio corporis naturalis, & species motus.

Quæstiones hujus Capitis.

1 De definitione *Lationis*.

2 In quo *Pradicamento* sit *Latio*.

3 De *continuitate Lationis*.

4 De *ordine lationis* ad reliquas affectiones corporis naturalis, & species reliquas motus.

5 D

vid. 3^{tier}. Phys. Quast. 8. ult. pag. 59.

5 D
6 D
7 D
8 D

bus
des

P

qua
aliqu

M
Ve
fici

lon
Ve

plu
mot

diy
pon

M
gul

R
eq

mon

- 5 De motu naturali & violento.
- 6 De motu simplici & mixto.
- 7 De motu recto & circulari.
- 8 De sex Positionum denominationibus, sc. sursum, deorsum, ante, retro, dextrorsum, & sinistrorsum.

CAP. XII.

De divisionibus motus Localis.

PRæter dictas motus localis definitiones, sunt & aliæ nonnullæ, quæ ipsi competunt propter externa aliqua conjuncta.

Motus alius est *velox*, alius *tardus*. Par. 1.
Motus
divisio.
Velox est, qui exiguo tempore perficiet magnum spatium. Tardus, qui longo spatium exiguum perficiet. Par. 2.
1. Velox.
2. Tardus.

Velocis motus potest esse exemplum, *motus solis diurnus*. *Tardi*, *motus ponderum in horologiis*. Hæc divisio convenit motui gratia temporis.

Motus alius est *regularis*, alius *irregularis*.

Regularis est, qui æquali tempore æquale spatium perficit, qualis est motus Primi mobilis.

Irre-

Irregularis, qui æquali tempore inæquale spatium conficit, qualis est *motus animalium*.

Par. 3.
Motus
violenti
Species.

Motus *violenti* species sunt quatuor, *Pulsio*, *Tractio*, *Vectio*, *Circumgyratio*.

Pulsio est, cum movens pellit, vel trudit mobile. Quæ pulsio sive trusio, si ita fiat, ut mobile separetur a movente, *Expulsio* dicitur vel *Projectio*, qualis est *motus sagittæ ex arcu emissæ*, vel *lapidis projecti*. Quod si ita fiat, ut movens adhuc contingat mobile, *impulsio* dicitur, vel *protrusio*, qualis est *motus navis impulsæ a ventis*.

Tractio est, cum movens ad se trahit mobile, sive id fiat contactu corporali, ut si *equus trahit currum*, vel *virtuali* tantum, ut cum *magnæ trahit ferrum*.

Vectio est, cum movens super se trahit mobile, ut *equus vehens sarcinam*.

Circumgyratio, quæ & *Vertigo*, est cum mobile vertitur in gyrum.

Quæ

Innis Motus Et xix Impulsum R: q: in vobis
qua sunt solum Solus non (quidam) Sed r: id est
quidam Motus per d: actionem, sympathiam, et
antipathiam. Et pugam vacui ab alijs, prosequitur.
Nam Nam Quam. Est q: tractio. Nisi Quam. mobile
Moventi. currem. Est ut cum. Nam. curru. ab
nis. vel virgulis. iungitur. Et sic. Unum. cum. Quam
Corpus. Quasi. constituit. Ita. ut. curru. non. Alio. Mote
Nisi. Quo. Quam. Motus. concipiendus. Est.

1 L
2 L
3 L
4 L
5 L
6 L
7 L
8 L

Quæstiones hujus Capituli.

- 1 *De motu tardo & veloci.*
- 2 *De motu regulari & irregulari.*
- 3 *De Pulsione.*
- 4 *An motus Projectorum sit propter virtutem impressam?*
- 5 *De Tractione & Vectione.*
- 6 *De Circumgyratione, & an sit mixtus motus a reliquis?*
- 7 *An detur alia species motus violenti?*
- 8 *De reliquis divisionibus motus.*

Finis Libri Primi.

D   LIBER

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

De Mundo.

Parag. 1.
Corpus
naturale
in specie.

Post principia & affectiones corporis naturalis *in genere*, agendum proximo loco de corporibus naturalibus *in specie*. Ea autem potest considerari, vel aggregatim universa, vel seorsim *singula*. Aggregatim efficiunt *Mundum*.

Parag. 2.
Mundus
quid.

Mundus est ordinata compages corporum, & elementorum, & quæ in illis continentur.

Parag. 3.
Ejus materia & forma.
Partes integrantes.
Adornantes.

Mundi ergo *materia* sunt omnia corpora. *Forma* pulcher eorum ordo. *Cælum* & elementa sunt partes mundi *integrantes*: reliqua vero corpora, quæ in cælo & elementis continentur, sunt partes *adornantes*.

Parag. 4.
Affectiones ejus.

Mundi affectiones sunt *Unitas, Finitudo, Duratio, Figura, & Perfectio*; per unitatem excluditur multitudo.

.
.

cor
en
bu
pol
stin
Ag

ca
ill

nni
a o
arte
ver
ent
nas

ita
erfe
nu
rud

Tamen si quidam pubescentes & adulescentuli
ex simonij hujusmodi collata, de Lupinum Reflexum mari
in Cerealis Burgundis loca sunt in subjeo fore
quod qualitate Cum. pro ambitu collata, illius
Rotunditati non plus obstant, quam varia Tubercula.
Rotunditati Mali Auranti, v. l. tri.

tit
gre
na
un
ga

an
pa

roi

ne

ma

du

1

ab:

CXL

20

NYC

94

Gr

PER

hi

•
P117

tio

fin

ref

44

titudo, non *partium*, sed *totius aggregati*: hoc enim non corporum naturalium, sed ipsius *mundi*, qui unus est non *continuitate*, sed *aggregatione*. *Partium tamen mundorum productio*

Finitudo mundi est, qua mundi ambitus certis suis finibus ex omni parte terminatur.

Figura mundi est sphaerica sive Parag. 5.
rotunda, unde & orbis appellatio- *Figura.*
nem sortitus est, & hanc ipsam formam obtinent corpora omnia mundum integrantia.

Mundi *perfectio* omnibus modis Parag. 6.
absoluta est, tum quoad *partes*, quia *Perfe-*
extra mundum nihil est; tum quoad *Etio.*
gradus, quia ejus partes conciniori ordine disponi non possunt, quam quo dispositæ sunt: unde Græce *κοσμος*, Latine *Mundus* appellatur.

Mundi *duratio* sempiternitas ap- Parag. 7.
tissime dici potest; quia habuit ini- *Dura-*
tium simul cum tempore per crea- *tio.*
tionem, nec unquam habiturus est finem. Quanquam Mundus dici potest æternus, vel sine principio *phy-*

sic loquendo, quia non habuit principium per productionem Physicam.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De definitione mundi.
- 2 De unitate mundi.
- 3 De finitate mundi.
- 4 De perfectione mundi quoad partes.
- 5 De ordine & pulchritudine mundi.
- 6 De figura mundi.
- 7 De duratione mundi.

CAP. II.

De natura Cæli.

Parag. 1. **M**undi partes sunt corpora naturalia simplicia & mixta. Quorum simplicia integrant mundum, mixta ornant. Corpora simplicia sunt quinque, quorum quatuor sunt generabilia & corruptibilia, quatuor nempe elementa: Unum vero ingenerabile & incorruptibile, reliquorum omnium simplicissimum, nempe cælum, quod & præterea quinta essentia dici potest.

Parag. 2. **Cælum** est corpus naturale, ita simplex, ut sit expers, non mixtio-
nis

Corpora sua dividi possunt in celestia &
ablataria. Celestium nomine intelligun-
tur omnia Corpora ea & supra Luna
nostram constituta. quod si huc ducatur im-
pore ea, quae ad eam abiecta existunt.
Corporum celestium duo sunt genera
virescentia, id est, ligna, & herbae
et alia, quod inter istas interiecta
est. — — — — —

X. Puterium Aruit Nova Stella. Quae Anno 1572
prope Cassiopeia Stellam Luminosissima Apparuit, et post
Annum Disapparuit.

Cum Spiritus in Voluntatem Humanam Invenit
Agit Quatenus Voluntas Motus Alio modo
a Imperamento Corporis.

nis tantum ex elementis, sed etiam compositionis ex materia & forma, proprie dictis, unde sequitur corpus naturale dici de cœlo, & sublunariis, non *univoce* sed *analogice*: & proinde cœlum non habere eadem principia cum inferioribus, nec materiam similis rationis.

Theoremata de Cœlo.

1. Cœlum est corpus maximi ambitus.

2. Cœlum est corpus solidum, & tamen diaphanum. *Cœlum est fluidum, Planchum, & tamen diaphanum.*

3. Cœlum est figuræ perfecte rotundæ. *(ris. & strat.)*

4. Omnis cœli motus est circularis.

5. Cœlum, ut non est generabile & corruptibile, ita nec alterabile, nec alio quovis motu mobile, nisi solum locali.

6. Cœlum, ut loco, ita dignitate, præcellit sublunaria, præsertim inanimata.

7. Cœlum agit in inferiora, lumine, & fortassis influentiis.

8. Cœlo (secundum Peripateticos) assistunt intelligentiæ incorporeæ,

poreæ, quæ ipsum moveant; propterea nonnullis dictæ *Formæ Cæli assistentes*.

Quæstiones hujus Capituli.

- 1 *An Cælum sit corpus naturale propriè dictum?*
- 2 *An sit eadem cæli & inferiorum materia?*
- 3 *An Cælum habeat formam informantem?*
- 4 *De intelligentiis moventibus cælum.*
- 5 *An cælum sit ingenerabile & incorruptibile?*
- 6 *An cælum sit alterabile?*
- 7 *An sit augmentabile & diminutibile.*
- 8 *De motu cæli circulari.* (le?)
- 9 *De cæli magnitudine.*
- 10 *De figura cæli rotunda.*
- 11 *De soliditate & perspicuitate ejus.*
- 12 *De cæli præstantia respectu inferiorum.*
- 13 *De actione cæli in inferiora per lumen & motum.*
- 14 *An cælum agat in inferiora per influentias a motu & lumine distinctas?*

p-
li

o-

um

or-

m.

or-

bi-

le?

ius.

fe-

per

in-

in-

P.

D
IN
S
fun
ver
I
stin
bie
bet
ext
rior
S
Ar
lc.
in
oct
bile
tion
ra
cess
ras
ita
sup
eti
rel

CAP. III.

De Sphæris cælestibus non stellatis.

IN cœlo duo consideranda sunt, Parag. 1.
Sphæra & Stella: quarum sphæra Cæli
 sunt partes *integrantes* cœli, stellæ partes
 vero *adornantes* ipsum. *duæ.*

Est autem *Sphæra* pars cœli di- Par. 2.
 stincta, figuræ rotundæ, circumam- *Sphæra*
 biens inferiora: & proinde duas ha- *quid.*
 bet unaquæq; sphæra superficies,
exteriorem sive convexam, & *inte-*
riorem sive concavam.

~~Sphæra cœlestes erant cognitæ~~
 Aristoteli & veteribus *octo* tantum,
 sc. 7 planetarum, & octava sphæra
 in qua sunt stellæ fixæ; proinde
 octava sphæra dicitur *Primum mo-*
bile illis; sed cum Astronomi *recen-*
tiores observarunt in octava sphæ-
 ra tertium motum distinctum, ne-
 cessario coacti sunt duas alias sphæ-
 ras illa superiores agnoscere. Sunt
 itaq; omnino 10 sphærae, quarum
 suprema (quæ decima dicitur) atq;
 etiam nona sunt *stellarum expertes*,
 reliquæ octo sunt *stelliferae*.

Par. 3.

*Primum
mobile
quid.*

Primum mobile est sphaera decima omnium amplissima, cursum suum conficiens velocissimo motu ab ortu ad occasum 24 horarum spatio: ejus motus efficit diem naturalem, unde & *motus diurnus* dicitur in reliquis orbibus inferioribus quos secum consimili motu rapit ab ortu in occasum eodem spatio 24 horarum. Et hic effectus motus primi mobilis tam cœlestibus quam sublunaribus, dicitur *raptus Primi mobilis*.

Par. 4.

*Circuli
imagi-
narii
qui.*

Omnes *Circuli imaginarii*, quos Astronomi statuunt in cœlo docendi causa, intelligendi sunt de primo hoc mobili, quales sunt *Horizon, Meridianus, Æquator, Zodiacus* & duo *Coluri*, qui sunt omnes circuli majores, una cum minoribus duobus &c, *Tropicis* & duobus circulis *Polaribus*, quorum omnium cognitio est Astronomicæ considerationi.

Nona Sphaera est, cujus superficiem convexa contigua est decimæ sphaeræ, concava vero ambitu suo complectitur sphaeram octavam, sive sphaeram

decie
-fum
notu
rum
n na
dicie
ibus
it ab
o 24
s pri
quam
Prim

quo
ocent
e pri
Hori
i acus
circu
duo
rculi
ogn
ioni
fici
ph
com
fi
ph

Figurae fixae sunt quae eodem inter se
stare possunt; et aequaliter inter se muta-
reantur. Fluctuantes sunt quae magis corrumpant
motu utrum modo superius, modo aliam
desinere in aliam.

---

sphæram stellatam. Hæc sphæra duplicem habet motum; *diurnum* velocissimum & raptum primi mobilis ab ortu in occasum 24 horarum spatio, & *proprium* tardissimum ab occasu in ortum: qui absolvitur secundum alios 49000. secundum alios vero 25816. annorum spatio, & hic proprius motus nonæ sphæræ est mensura anni, quem vocant magnum sive *Platonicum*.

Quæstiones hujus Capitis.

1. *An Sphæra cælestes sint reales vel imaginariæ?*
2. *An Sphæra sunt cæli partes, potius quam species?*
3. *De numero Sphærarum cælestium.*
4. *De motu primi mobilis.*
5. *De raptu primi mobilis.*
6. *De sphæra nona.*
7. *De magno anno.*

CAP. IV.

De Sphæris stellatis.

Sphæra stellata est vel [†]*fixarum* vel *Par. i. errantium stellarum?* Sphæra *Fixarum* est unica tantum, quæ *stellata* dici-

dicitur sphæra octava, vel *firmamentum*, vel simpliciter cælum stellatum; quia habet in se *plurimas* stellas cum in reliquis septem inferioribus sphæris sit *unica* tantum stella hoc est, in singulis singulæ.

Sphæra octava est, quæ plurimæ stellis (iisque fixis) decorata continet intra superficiem suam omnes sphæras planetarum & mundum sublunarem.

Parag. 2. Hæc Sphæra *triplici* motu movetur, quorum duo sunt externi, sive
De motu
Sphæra. *alieni*: tertius vero *proprius* atque internus.

Motus *alienus*, qui est in sphæra octava, vel est *diurnus* ille motus quem habet a raptu primi mobilis, vel est tardior motus, quo trahitur *ab occasu in ortum* a sphæra nona.

Motus ejus *proprius* est, qui fit septentrione ad meridiem, super circulos, quorum poli sunt distincti poli mundi: & hic motus dicitur *trepidationis*, vel etiam motus *recessus & recessus*.

men-
ella-
stel-
ioris
ella

rimi
ontis
mne
dum

nove
sive
atque

phan
notus
nobis
o tra
phan

ni fit
er ci
ncti
licit
us

Re

Sp
di
mo
fec
Ma
vis
&
nu
ner

ste
min
ling
ab
mo
eod
rin
ver
ori
ri
29
eru
Per

Reliqua septem Sphærae sunt Parag. 3.
 Sphæra *planetarum*, quæ hoc ordine *Ordo*
 disponuntur: septima & a terra re- *Planeta-*
 motissima est Sphæra *Saturni*: hanc *rum.*
 sequitur Sphæra *Jovis*, post illam
Martis, deinde *Solis*, proxime *Vene-*
ris, tum *Mercurii*, omnium novissima
 & infima *Luna*. Harum omnium
 numerus & ordo hoc versu conti-
 nentur.

Post SIM SUM sequitur, ultima
Luna subest.

Harum singulae singulas habent Parag. 4.
 stellas *erraticas*, a quibus & cogno- *De motu*
 mina sua sortiuntur. Motus vero *Planeta-*
 singulae habent binos, *diurnum* sc. *rum.*
 ab ortu in occasum ex raptu primi
 mobilis, quem singulae conficiunt
 eodem spatio 24 horarum; & *pro-*
rium ab occasu in ortum, quem di-
 versis spatiis conficiunt: sed longi-
 ori, ut quæque superior est; brevio-
 ri, ut inferior. *Saturni* periodus est
 29 annorum 5 mensium & 15 di-
 rum, nota ejus astronomica est π .
Periodus Jovis est annorum unde-
 cem

cem 10 mensium & dierum fere 16.
 ejus nota est π . *Martis* periodus est
 2 annorum, nota ejus σ . *Solis* peri-
 odus est unius anni (hoc est) 365
 dierum, & 6 fere horarum, ejus
 nota $\odot$. *Veneris* periodus (ut &
Mercurii) fere eadem cum *Solis* peri-
 odo. Nota *Veneris* ρ . *Mercurii* μ .
Luna periodus est 27 dierum & ho-
 rarum plus minus $\frac{12}{8}$ ejus nota ζ .

Quæstiones hujus Capitis.

1 De octava Sphæra, ejusque triplici motu.	} Qui sunt Domini	{	Capricorni & Aquarii
2 De Sphæra Saturni			Sagittarii & Piscium
3 De Sphæra Jovis			Arietis & Scorpionis
4 De Sphæra Martis			Leonis
5 De Sphæra Solis			Tauri & Libræ
6 De Sphæra Veneris			Geminorum & Virginis
7 De Sphæra Mercurii			Canceri.
8 De Sphæra Luna			

CAP. V.

De Stellis in genere.

Partes cœli adornantes sunt Stella
 Par. 1. *Est autem stella densior pars s[phæ]ræ*
Stella orbis. In qua definitione, *densitas*
 quid. quæ stellis attribuitur, non est qua
 lista

X. Ut facile recipiat hunc Sacerdos Sydera Luna
Quidem esse Naturam, ita et hunc adveniat, ut Ordinem Calu
Quidem de Sydera esse Naturam. Nec enim in Campis
Illi Celestibus Ubi magis Lucem, vel radios illos
videmus quam in Longitudine. Arg. Quid propterea
Alibi est de Caelum & Stella Materiam continetur. Nec
Dessidero. Velle. Quando Non Hec opinio Moysi
Dante respicit: Sed. Quantum de Caeli Vires
bis Colligitur. Iure, Firmamentum, Iure Ubique
rakia, hoc est Expansum Deus fecit de Aqua; et
Iure Mixtura de Caeli Iure Quando ille Corpora
Et primo Dicit esse Iustitiam.

* Sol et Stella fixae per se lucida
sunt, propriaque gaudent luce, planctus aut
reliqui pulueritiam tantum lucem habent.
Iam hoc obscurum illud lumen ad in lunam
conspicitur, circa tempora conjunctionis
quae cum sole quando et luna pars a
sole illustratur, quae a nobis aversa est,
est. Naturae hanc a sole mutualitatem:
h: per refractionem radiorum et p. et a.
tunc, inaequalitates corporum elementarium,
non caelestium.

Luna ut alio lumine lumen a sole mutuatur
unde Varias luminis in luna quodammodo, et proinde
pro vario situ, quo Corpori Solari Luna obijciatur.
Eclipses. Quam Luna patitur in Lunilunio, et
a terra inter Solem et Luna Diagonaliter
interijciuntur. Nam sic radij solis ob interpositionem
terrae et Luna constituntur.

Eclipses Solis (Qua semper Accidit in Novilunio)
et Luna, inter Solem, et Spectum Nostrum
interponitur.

Eclipses Solaris Comae. Describitur. Christifuit
in Plinilunio, Sed Supernaturalis.

itas ex *mixture* primarum qualita-
rum Elementarium, sicut est den-
tas corporum sublunarium: sed di-
cit solummodo *materia celestis mul-*
titudinem, sive copiam in angustius
spatium coactæ.

Stellarum qualitas præcipua *Lux* Parag. 2.
est, quæ propterea dicitur qualitas *Earum*
simpliciter prima: primæ qualitates *qualitas*,
enim elementorum sunt *prima*, non
simpliciter, sed in suo genere. Est
autem *lux* in corpore Solis, tan-
quam in *fonte*, a quo derivatur
in reliquas *stellas*, quæ *mutuantur*
a Sole vel omnem vel saltem *pluri-*
imum.

Je: Exant. d
Non fixas.

Stellæ *moverentur* ad motum orbi-
um sive sphaerarum, quarum sunt,
unde fit, ut omnes stellæ *octava spha-*
re servant perpetuo eandem inter
& a se distantiam. At stellæ *sep-*
tem inferiorum sphaerarum, propterea
quod sunt in sphaeris diversorum
motuum, non semper servant ean-
dem a se distantiam; qua de causa
dicuntur stellæ erraticæ, sive pla-
netæ.

Stella-

Parag. 3.

Astrum
quid.

Stellarum congeries dicitur
strum, vel sydus, vel signum cælestis
Ad distinguendas enim stellas, & ut
cognoscatur a qua parte cœli stelle
quælibet locetur, coacti sunt *Astro-*
nomi, eas in classes quasdam distri-
buere, quas *astra* vocant, easque sin-
gulas nominibus insignire animalium,
um, aliarumque rerum, quarum
similitudinem ex parte præ se ferant

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De definitione stella.
- 2 De luce stellarum.
- 3 De motu stellarum.
- 4 De constellationibus.

CAP. VI.

De Signis Zodiacis.

Parag. 1.

Astrorum
divisio.

Astra sive signa cœlestia sunt, vel
Australia, vel Septentrionalia
vel *Media*.

Media sunt 12, quæ vulgo 12 *signa*
appellantur, suntque inter æquinoctialem & tropicos in circulo illo
imaginario, quem *Zodiacum* vocant
dicuntur autem *media*, quia inter
Zodi

ur
leste
& u
stella
astro
istri
e fin
malis
um
rante
.

nt, ve
nalia

2 fig
equi
o ill
ocant
intro
Zodi

+ *vid* *Pag.* 53.

5

Zodiacum spatium contineantur, quod oblique secat æquatorem medium sc. imaginarium cœli.

Imagines, sive signa Zodiaci sunt, partim *septentrionalia*, partim *meridionalia*.

Septentrionalia sunt, quæ in Septentrionali hemisphærio Zodiaci signantur. Suntque Sex. *Aries*, *Taurus*, *Gemini*, *Cancer*, *Leo*, *Virgo*. Quorum *Aries* habet stellas 12 formatas, præter 5 informes. *Taurus* habet stellas 33. quarum maxime conspicua una in fronte, quæ dicitur oculus *Tauri*. *Gemini* habet 18. *Cancer* 9. *Leo* 10. vel secundum antiquos 27. *Virgo* denique 26.

Signa Zodiaci *australia* sunt reliqua sex, sc. *Libra*, *Scorpius*, *Sagittarius*, *Capricornus*, *Aquarius*, *Pisces*. Quorum *Libra* habet stellas 8. *Scorpius* 21. *Sagittarius* 31. *Capricornus* 28. *Aquarius* 42. *Pisces* 34.

Horum omnium numerus, ordo, & oppositio in Zodiaco hoc disticho contineatur

Sunt

♈	♉	♊
Sunt <i>Aries</i> ,	<i>Taurus</i> ,	<i>Gemini</i> ,
♋	♌	♍
<i>Cancer</i> ,	<i>Leo</i> ,	<i>Virgo</i> ,
♎	♏	♐
<i>Libraque</i> ,	<i>Scorpius</i> ,	<i>Arcitenens</i> ,
♑	♒	♓
<i>Caper</i> ,	<i>Amphora</i> ,	<i>Pisces</i> .

In priori versu *Septentrionalia* signa, eorumque ordo designatur, in posteriori *Meridionalia*. Quæ omnia ita disponuntur, ut uni septentrionali unum meridionale opponatur, sc. *Arieti Libra*, & sic de reliquis.

Horum signorum, Capricornus, Aquarius, Pisces, Aries, Taurus, Gemini, dicuntur *ascendentia*, eo quod in iis planetæ a meridie ascendant in Septentrionem; reliqua *descendentia*, quia in iis planetæ descendunt a septentrione versus meridiem.

Horum etiam, Aries, Taurus, & Gemini, sunt signa *verna*, Cancer, Leo, Virgo, *æstiva*; Libra, Scorpius, Sagittarius autem *autumnalia*; Capricornus, Aquarius, & Pisces, *hyberna*.

II
ini;
x
rgo,
mens,
æ.
sces.
a sig-
r, in
nnia
trio-
atur,
s.
rnus,
rnus,
, eo
scen-
ua 6
e de-
me-
s, &
ncer,
pius,
Ca-
s, hy

Ra-

m
d
ri
n
m
q
&
al
ti
r

1
2

3
4
5
6
7

8

S

Ratione effectuum alia sunt ignea, quorum operationes sunt calidæ & siccæ, ut *Aries, Leo, Sagittarius*; alia aëria, quorum operationes sunt calidæ & humidæ, ut *Gemini, Libra, Aquarius*; alia aquea, quorum operationes sunt humidæ & frigidæ, ut *Cancer, Scorpions, Pisces*; alia denique terrea, quorum operationes sunt frigidæ & siccæ, ut *Taurus, Virgo, Capricornus*.

Quæstiones hujus Capituli.

- 1 De numero signorum Zodiaci.
- 2 De eorum divisione in signa Septentrionalia & Meridionalia.
- 3 De signis Vernis.
- 4 De Æstivis.
- 5 De Autumnalibus.
- 6 De Hybernis.
- 7 De divisione Signorum ratione effectuum.
- 8 De Signis ascendentibus & descendibus.

CAP. VII.

De Signis Septentrionalibus.

Par. i.

Signa

septen-

triona-

lia que.

Septentrionalia sunt signa, quorum Septentrionali hemisphærio ex-

E

tra lia que.

tra Zodiacum signantur, sive quæ a polo Arctico ad æquinoctialem; suntque numero 21. Eorum nomina & ordo his quatuor versiculis continentur.

Ursa, deinde Draco, Cepheus, Bootesque, Corona.

Hercles, & Lyra, Olor, tum Cassiopeia, Perseus.

Auriga, Anguitenens, Serpens, Aquila, atque Sagitta.

Pegasus, Hinnulus, Andromeda, Delphinus, Trigonum.

Ursa minor habet 7 stellas, cuius septima in extremo caudæ dicitur *stella polaris*, quia polo Arctico vicinissima. 2 *Ursa major* habet 27 stellas, quarum septem quod referunt formam plaustrum dicuntur *plaustrum* sive quadriga, Græcis etiam *ἵακον*.

Tertio *Draco* habet stellas 31. Quarto *Cepheus* habet stellas 11. Quinto *Bootes* vel *Arctophylax* sive *Bubulcus* habet 22 stellas, inter cuius crura micat stella informis admodum lucida, quæ *Arcturus* dicitur. Sexto *Corona Ariadnes* habet stellas

quæ a
alem;
omina
conti-

phens

Cassio

ss, A

omede

cujus

licitu

o vic

7 ste

ferun

strum

Agg.

s 31

s 11

x fin

er cu

nis ad

s dic

habe

stella

ft
ha
fu
na
i
E
gu
ch
op
la
gi
fu
la
qu
dr
ph
lu
Δ

I

2

3

stellas 8. 7 Hercules siue *Eugonasis* habet stellas 28. 8 *Lyra* testudo siue *Chelys* habet 10 stellas. 9 *Cynos* olor siue gallina habet 12 stellas. 10 *Perseus* habet 6. 11 *Auriga* siue *Eriethonius* habet 26 stellas. 12 *Anguitenens*, *Serpentarius*, siue *ophiuchus* habet 24 stellas. 13 *Serpens* *ophiuchi* habet 18 stellas. 14 *Aquila* siue vultur habet 9 stellas. 15 *Sagitta* siue telum habet 5. 16 *Pegasus* siue equus major habet 20 stellas. 17 *Hinnulus*, *equiculus* siue equus minor habet 4 stellas. 18 *Andromede* habet 23 stellas. 19 *Delphinus* habet 10 stellas. 20 *Triangulum* habet 4 stellas, dicitur Græcis ΔΙΑΤΡΙΥ.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De numero signorum septentrionalium.
- 2 De *Ursa minore*.
- 3 De *Ursa majore*, & de singulis singule.

De Signis meridionalibus.

Par 1. **S**igna *Australia* sive meridionalia sunt, quæ in Australi hemisphaerio extra Zodiacum conspiciuntur: suntque veteribus partim *cognita*, partim *incognita*: cognita veteribus sunt 15, quarum numerus & ordo hisce versiculis continentur.

Cetus, & Eridanus, Lepus, & nimbofus Orion,

Syrus, & Procion, Argoratis, Hydra, Craterque.

Corvus, Centaurus, Lupus, Ara, Corallaque Piscis.

1. *Cetus* sive *Balæna* habet stellas 22.
- secundo *Eridanus*, Fluvius sive Nilus habet 34 stellas.
- 3° *Lepus* habet 12 stellas.
- 4° *Orion* habet 38 stellas, quarum quæ in ore est splendidissima *Syrus* dicitur, unde tota hæc constellatio per Synecdochen sic dicitur.
- 5° *Procyon*, sive *canis minor*, sive *canicula* duas habet stellas.
- 6° *Argo* sive *navis* habet 45 stellas.
- 7° *Hydra* habet 25 stellas.
- 8° *Crater*

onalia
spha-
ntur:
gnita,
eteri-
us &
tur.
nim-

, Hy-

Ar-

tellas
s five
s ha-
et 38
plen-
tot
chen
s mi-
ellas
ellas
ater
urn

ur
7
ste
ha
ha
ri
au
au

re
N
str
be
ho
ali

bu
qu
ro
qu
pe
pr
ex
di
gr
S
ti

urna sive poculum Apollinis habet 7 stellas. 9° *Corvus* habet septem stellas. 10° *Charion*, sive *centaurus* habet 37 stellas. 11° *Fera* sive *lupus* habet 19 stellas. 12° *Ara* sive *Thuribulum* habet 7 stellas. 13° *Corona australis* habet 13 stellas. 14° *Piscis australis* habet 12 stellas.

Signa a veteribus incognita & a Par. 2. recentioribus observata, sunt *Columba* Signa Noe, *Grus*, *Phœnix*, *Triangulum australe*, *Chameleon*, *Piscis volans*, *Nubeculae duae*, *Pavo*, *Avis Indica*, *Indus* homo, *Toucan* avis, *Hydrus*, *Piscis* alius *Dorado* dictus. veteribus incognita.

In omnibus signis, tam australibus, quam septentrionalibus, sunt quaedam stellæ *formatae*, quaedam vero aliae *informes*. Stellæ formatæ sunt, quæ ad ipsas imagines sive signa pertinent. Informes, quæ non sunt proprie aliquarum imaginum: sed extra ordinem toto cœlo sparsæ & disseminatæ sunt, unde & *επειροί* græcè appellantur.

Stellarum *sporadicarum* ingens multitudo, confertim extensa ab Euro-

australi parte cœli Boream versus, longo spatio illam partem cœli non-nihil lucidiorem efficit: unde a colore sublaçteo ea pars cœli *Galaxia* dicitur, sive *via lactea*, vel etiam circulus lacteus. Quem etsi cum veteribus *Aristoteles elementaris materiæ* existimaverit, atque meteoris annumeraverit, est tamen de *materia cœlesti*, & ex indistincta luce plurimarum (veluti diximus) sporadicarum stellarum natus.

Quæstiones huius Capitis.

- 1 De numero Australium signorum veteribus cognitorum.
- 2 De cæto. &c. & sic de singulis.
- 17 De signis a recentioribus observatis.
- 18 De stellis sporadibus.
- 19 De Galaxia.
- 20 De numero stellarum formatarum.
- 21 De distinctione stellarum quoad sex gradus magnitudinis.

CAP. IX.

De quatuor Elementis.

Par. 1. **C**œlum sequuntur elementa, quæ
 Elementaria quæ simplicia entia sunt, licet non in
 eodem gradu simplicitatis quo cœ-
 lum.

fus,
on-
co-
xia
am
ve-
ate-
oris
ate-
plu-
adi-

rum

ati.

rum.

noia

quz
on in
coe-
lum.

lum. Elementa enim *simplicia* dicuntur prout simplicitas opponitur *misti*oni, non prout opponitur *compositioni*. Elementa autem singula sunt ex materia & forma composita, & proinde generabilia & corruptibilia.

Elementa sunt 4. *Ignis, Aer, Aqua, Terra*, quæ omnia prout *respiciunt mistum* dicuntur Elementa, sed *in se* considerata corpora simplicia dicuntur, & non elementa. Elementum enim vocabulum *relativum* est, & dicit respectum ad ea, quæ ex Elemento oriuntur. *Est autem Elementum corpus simplex ex materia & forma corruptibili constans, ex quo per misionem fit corpus mixtum, & in quod per corruptionem resolvitur.*

Elementorum singulorum *natura* ex qualitatibus optime dignoscitur. Et si, enim primæ qualitates non sint *formæ* elementorum essentialia, sunt tamen *effectus immediati* formarum, & velut *instrumenta*, per quæ formæ exercent suas operationes.

Forma. Formæ substantiales Elementorum sunt eorum actus primi, per quos actu sunt, quod sunt : Qualitates, autem actus secundi, per quos actu agunt & operantur.

Qualitates. Qualitates Elementorum aut primæ sunt, aut a primis ortæ (quæ solent dici & secundæ) primæ sunt 4.

Calor. Calor, Frigus, Humiditas & Siccitas. Calor est qualitas tactilis apta nata congregare homogenea, & separare heterogenea.

Frigus. Frigus est qualitas apta nata congregare sine discrimine heterogenea & homogenea.

Humiditas. Humiditas est qualitas, per quam subjectum facile terminatur alieno termino, difficulter suo.

Siccitas. Siccitas, quæ reddit subjectum aptum, ut facile terminatur termino suo, difficulter alieno.

Ex his Calor & Frigus sunt qualitates magis activæ; Humiditas & Siccitas passivæ. Quatuor hæ qualitates ita conveniunt singulis elementis per quasdam combinationes, ut singulis elementis due qualitates

¶ Hic Locus calor definitur sive Paccipuum & No-
tissimum. Et ad hoc videtur quod sit Locus calidus et
homo dicitur non tam ob id quod est similiter quod
propter similitudinem Malice. Et istam autem similitudinem
Paccipuum dicitur. Paccipuum dicitur Locus in
se qualem est Essentialis. Hic est in se qualem
habet et Paccipuum dicitur ad hoc quod in se qualem
habet et Paccipuum. Et Paccipuum in se qualem
habet, et Paccipuum dicitur Motus. Hic dicitur
Contrarius est Debitus, Qualis est in Calore et in
fano Mante. Aliis infinitis.

¶ Hic dicitur Qualitatem dicitur libere. Et
Definitur ut ad Malicorum Generationem Conspiciantur.
Ob hoc dicitur modo et dicitur.

¶ Hic dicitur Corpora dicitur habent. Inter se qualem
videtur, hinc dicitur propriis terminis dicitur
Quod dicitur Aristoteles dicitur. Et dicitur
Paccipuum dicitur motus proprius inter se qualem
habet propriis terminis non dicitur. Hic est ob
hoc dicitur terminis et dicitur. Quod dicitur
dicitur propriis terminis dicitur. Et dicitur
Quod dicitur dicitur dicitur. Et dicitur
dicitur dicitur, et dicitur ut dicitur officiat,
dicitur dicitur. Hic dicitur dicitur non dicitur, vel
dicitur dicitur dicitur dicitur, dicitur non
dicitur.

¶ A: Hic loci notanda est: ^{pistate} Aristem per
liberis et clementis tribuere, et per se ipsum
ut ad maiorem generationem cohererent
et per se ipsum quatuor secundum suum
Calor definitur per effectum eius quod
definitio res congruas aut homoge-
neas sunt, et hoc est naturae similitudi-
nem, quam propter similitudinem materiae
consistit aliam aut similitudinem partium co-
herentem. Caloris natura consistit in
mole subtilissima et minima in parti-
culari. Id est motu vario: quo distingui po-
test a lumine et aeris in quibus datur
motus particularum minutissimarum
salis, qui rectiliter involvit motum. Ca-
loris vero natura, et nonnulli volunt, co-
sistit in propagatione caloris, aut in mi-
nimam particulam auctam, ut libet
aer in rectiliter motu particularum
subtilium. Et quidem in recto particu-
larum rotundarum motu. Hoc enim lu-
men competit, sed alia figura prae-
di-

tarum et imprimis huius, qua nihil magis notum
ipse sibi invicem ~~napa~~ oblongam figuram
acquirunt ac rigida evadunt. Calor qd est
actus vel potentie illa aspectu a se
et propria caliginandi vim recipit, in igitur
ne et ignis, oportet, hic vero in illa habet
se, et aperitur in calidum, in se non modo
et id quod aliis.

Haec definitio humiditatis in def. 1. et 2. et 3.
non funditatem Malices etc. nam cum a se
di omnes partes, nulla forma cohaerent, ipse
se junctur hinc facta ad oppositum et contrarium
terminis a. commodari possunt, atq. in terra defini-
tio sicca et corpora, cuius dicitur appetit calor, pro-
pria est, et aliter; cum forma per se non cohaerent
sunt propriis contrariis et terminis, et diffi-
cultas est. Similiter in terra consistit sub-
stantia nonnulli) in partibus iuxta se invicem
mixta, sub se illis? Similiter causa mixta
est, ut in uno signatur quod quod dicitur
da sunt mixta maxime, vel 2. in calidum
partium caliginandi, cuius corpora in
nam isti

Si Humida sint Quae proprijs Terminis Non
Continuantur sed Aliis: Aer est Humidissimus,
At si Humida Dicamus Quae Mares faciunt, sicut
citatur Libius, Quam Humiditate Considerans est.

combinatæ reperiantur, una sc. *acti-
va*, & altera *passiva*, quarum una in
quolibet Elemento est in *summo*
gradu, altera in *remissiori*, sed ta-
men excellenti; & quæ qualitas in
uno Elemento est in *summo* gradu,
in *remissiori* gradu eadem semper
qualitas Elemento *proxime inferiori*
reperitur. Sunt combinationes qua-
tuor hæ, *Caliditas & Siccitas, Humi-
ditas & Caliditas, Frigiditas & Hu-
miditas, Siccitas & Frigus.*

Ignis est Elementum cælo pro- Par. 6.
ximum, calidissimum & siccum. *Ignis.*
Ignis est natura sua levissimus &
subtilissimus.

Aer est huic proximus, & loco & *Aer.*
levitate: Elementum humidissi-
mum & calidum.

Aqua aere gravior est, & inferi- *Aqua.*
or: Elementum frigidissimum &
humidum.

Terra (omnium infima, gravissi- *Terra.*
ma & solidissima) est Elementum
siccissimum & frigidum.

Ignis & *Aer* suas habent *peculia-
res* sphaeras. At *Aqua* & *Terra* prop-
ter

ter commoditatem animalium conficiunt *unum globum.* B

Unicuique elemento convenit *motus unicus* & simplex, isque rectus. Ignis & Aer (cum sint elementa *levia*) moventur a medio, sive *sursum*. Aqua vero & Terra (cum sint *gravia*) ad medium, sive *deorsum*. Sed *Ignis* velocius movetur quam *Aer*, & *Terra* quam *Aqua*.

Ignis tamen & aer & aqua præter motum suum *proprium* & naturalem, moventur etiam motu *circum medium* per raptum. Primi Mobile abortu in occasum; sed quidque illis remissius, quanto remotius cœlo est.

Par. 7.
Elementa sunt
transmutabilia.

Elementa sunt *invicem transmutabilia*, ita ut ex quolibet elemento quodlibet aliud est generabile; etiam *immediate*, sed in habentibus *symbolum* facilius est transitus quam in *asymbolis*. Ea autem dicuntur habere *symbolum*, quæ in altera primarum qualitatum conveniunt; *asymbola*, quæ in neutra. Ut *Ignis* & *Aer* sunt *symbolica*, quia eorum

trum

¶. Hæc de Quædam Quidam Notandum in hâc flabore
Quasi Magna Qualitatem respiciamus, Moria est
bædunt in hâc terram, atq. hanc; Cum Nunc Floris fuit
Inferre, Similium ut hâc faciem ita optemini
Vita Nil obstat. Et tunc rationem hanc (Causa
Naturalis) facta est in hâc Aëre, & Fletu, hanc est
p. mixtus.

Elementa ut sunt Oculis subiecta in hâc Mente
hanc mutari possunt, Non ita si Cura. Ut in hâc hanc
resoluta representantur.

Nullum Datur Consensum absolute Libi;
Acrio vero praecipue Veneribus Imbricatis. Unde
Non sentimus quia Non Minor Efficit in Corpore
Nostro, nisi Libi. Quam in 2da. Concessio bis Eff
promittit. Hinc Libi Consensum Cavetatis non potest
Nobis Imbricare: Quia Non est Consensum. Nunc
Nulli Quod Consensum in Libi. Libi Non
Quantant, aut Libant.

~~ant, ant, ant, ant.~~

tru
Aqu
qua
lem
prop
ex
at e
Q
funt
Gra
fing
pera
imn
L
aptu
Gr
moy
Hun
Frig
Quo
est, c
R
tenf
aur
Des
cont
aur

trumq; est calidum. *Ignis* vero & *Aqua* a symbola, quia habent utraq; qualitates contrarias. Ex duobus elementis a symbolis potest virtute propria generari quodvis tertium, ut ex *Aqua* & *Ignis*, *Aer* vel *Terra*; at ex symbolis non potest.

Qualitates Elementorum *secundæ* Par. 8. sunt præcipue quatuor, *Levitas*, *Qualitas* *Gravitas*, *Raritas*, & *Densitas*, quæ tates eorum singulæ oriuntur ex quodam temperamento primarum qualitatum *secundæ* immediate.

Levitas est, per quam corpus fit *Levitas*, aptum ad movendum sursum.

Gravitas, per quam fit aptum ad *Gravitas*, movendum deorsum. *Caliditas* & *tas*.

Humiditas conferunt ad *Levitatem*;

Frigiditas & *Siccitas* ad *Gravitatem*.

Quodlibet Elementum quo *superius* est, eo levius; gravius quo *inferius*.

Raritas est, per quam partes ex- *Raritas*, tensæ corporis occupant majus spatium.

Densitas, per quam partes corporis *Densitas*, contractæ occupant angustius spatium.

Rara vero etiam tenuia dicuntur

cuntur & subtilia. Densa vero spissa & crassa. Elementum quodlibet superius rarius est Elemento proxime sibi inferiori, idque decupla fere proportionem, unde dici solet, Unum pugillum aquæ mutari in decem pugillos aeris.

Quæstiones huius Capitis.

- 1 De definitione Elementi.
- 2 De numero Elementorum.
- 3 De quatuor primis Qualitatibus.
- 4 De divisione qualitatuum primarum in Activas & Passivas.
- 5 De Caliditate & Frigiditate.
- 6 De Qualitatibus secundis in Elementis.
- 7 De Levitate & Gravitate.
- 8 De Raritate & Densitate.
- 9 De motu simplici Elementorum.
- 10 De motu Elementorum adventitiis.
- 11 De Igne, & ejus qualitatibus.
- 12 De Aere, & ejus qualitatibus.
- 13 De Aqua, & ejus qualitatibus.
- 14 De Terra, & ejus qualitatibus.
- 15 De dignitate Elementorum.
- 16 De Elementorum transmutatione.
- 17 De transitu inter elementa symbolica faciliiori.

piſ.
bet
xi.
ere
um
ep

s.
rum

Ek

.
itia

s.
s.
us.

ione
mbo
18

Concordia in Mixto Injuncta & actus & Potestate
sunt eundem actus, si oppositi, ut secundum suam
Qualitatem & voluntatem. Sunt tamen Potestates si
Physicæ, hoc est, secundum proprietates singulorum
considerantur.

* Concordia manet in mixto Quod Arbitratum
Non Quod effectus Injunctis.

An ex duobus Elementis asymbolis possit virtute propria generari quodvis tertium.

Finis Libri Secundi.

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

De Mistione in genere.

Corpora mixta sunt, quæ ex Elementorum mixtione resultant. Parag. 1. Mistio- nis defini- tio.
Est autem Mistio miscibilium alterationum unio. Miscibilia sunt ipsa Elementa; illa autem uniuntur gratia primarum Qualitatum, quæ per mutuam actionem & passionem restringantur, & ad quandam debitam proportionem redigantur. Non ergo Formæ elementorum substantiales, sed & Qualitates tantum æque refractæ manent in mixto.

Mixtionis maximum momentum Par. 2.
cernitur in qualitatum passionum Quomodo
contemperatione, humidi sc. & sicci; do fit.
Idque per actionem caloris et frigoris, et maxime caloris. Nulla enim mixtio est æqualis ad pondus:
quia

18
L
C
E
tor
lem
tia
mu
stri
tan
erg
ale
ref
cer
con
idq
gon
nin

Concordia in Mixto Injuncta & actus & Potestate
sunt eundem actus, si oppositi, ut secundum quam
Qualitatem & voluntas. Sunt tamen Potestas si
Physica. Hoc est, secundum proprias sensibiles
Conjuncturas.

* Concordia mandatur in mixto Quod Arbitratione
Non sicut effectus Injunctis.

18 *An ex duobus Elementis asymbolis possit virtute propria generari quodvis tertium.*

Finis Libri Secundi.

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

De Mixtione in genere.

Corpora *mixta* sunt, quæ ex Elementorum mixtione resultant. Parag. i. Mixtionis definitio.
 Est autem *Mixtio miscibilium alterationum unio*. *Miscibilia* sunt ipsa Elementa; illa autem uniuntur gratia primarum Qualitatum, quæ per mutuam actionem & passionem restringantur, & ad quandam debitam proportionem redigantur. Non ergo *Formæ* elementorum *substantiales*, sed & *Qualitates* tantum æque *refractæ* manent in mixto.

Mixtionis maximum *momentum* Par. 2.
 cernitur in qualitatum *passivarum* Quomodo fit.
contemperatione, humidis sc. & siccis; idque per actionem caloris et frigoris, et *maxime* caloris. Nulla enim mixtio est æqualis ad pondus: quia

quia tum prædominium esset nullius elementi in mixto, & consequenter nullus *motus*. Cum omnis *motus misti* sequatur rationem Elementi *prædominantis*.

Par. 3: *Corruptio* misti fit multis modis: sed nobilissima & communissima species est *Putredo*, quæ est *violatio caloris naturalis in corpore* (vel subiecto) *humido, per actionem caloris in corpore ambiente*: ejus affines sunt *Caries & Mucor*.

Par. 4: *Mistorum* corporum *affectiones* communes sunt, *Temperamentum & Color*. *Temperamentum* oritur ex *debita proportionem qualitatum primarum*; *elementariumque* requiritur *prædominium*, aut *unius tantum qualitatis* super reliquas tres, aut *duorum* super reliquas duas. *Color* oritur ex *debita proportionem Lucis & Opacitatis*; sive ex *mistione lucidi & opaci elementi, quatenus talia sunt*.

Par. 5: *Color* est *extremitas perspicui in corpore opaco*. *Coloris species* nobilissimæ sunt, *Albedo & Nigredo*, quæ dicuntur *colores extremi*. *Albedo* est color

cul.
nfe.
nnis
Ele.

dis
ima
latio
sub
es in
sum

ones
m &
r ex

ima
ritur
qua
dua

ori
& O
di &
ant.

ui in
bilia
que
lo et
color

Imperfecta Mixta vocantur, Quare Infirma
et Instabili Unius, vel Plurium Elementorum
Constitutione oriuntur, Quotia sunt Mixture.

color ortus ab excessu lucidi, disgregans visum. Reliquæ species dicuntur *medii* colores, e quibus perfecta *Rubedo* est æqualis ad pondus, respectu *lucidi* & *opaci*, *albi* & *nigri*. *Viridis* vero, & *flavus*, & *seruleus*, ad alterum extremorum *J. Blue.* magis accedunt.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De definitione *Mistionis*.
- 2 An formæ elementorum maneat in *mistis*?
- 3 De forma *Misti*.
- 4 An detur *mistum* æquale ad pondus?
- 5 De *Temperamento*.
- 6 De motu *Misti* secundum Elementum prædominans.
- 7 De *Putredine*.
- 8 De definitione *Coloris*.
- 9 De *Albedine*, & *Nigredine*.
- 10 De *Coloribus mediis*.

CAP. II.

De *Meteoris igneis*.

Corpora mista, alia sunt imper- Par. 1:
fecte mista, alia perfecte. Im- Corpora
perfecte sunt in quibus elementa ad mista.
justam

justam aliquam proportionem non reducuntur, & *meteora* dicuntur, ob formam sc. *externam*, quia plerumque eorum conspiciuntur in sublimi aere.

Par. 2. *Meteora omnia sunt vel terrea vel aquea*: Materia dicitur *Vapor* aut *Exhalatio*, quarum *Exhalatio* calidior & siccior est, elevata a terra potissime virtute *Solis* et *Syderum*.

Par. 3. *Meteora ordinaria*, quæ fiunt ex causis naturalibus & fine ordinario sunt *proprie* Physicæ considerationis. Contingunt tamen effectus *extraordinarii* sæpe in his imperfectis, qui sc. vel excedunt viam causarum naturalium, aut in finem extraordinariam efficiuntur: & huiusmodi *Meteora* non pertinent ad Physicum, nisi *per accidens*.

Par. 4. *Meteora naturalia* aut sunt *realia* quæ id ipsum sunt, quæ esse videntur; aut *apparentia* tantum, quæ *Phasmata* & *Imagines* dicuntur. *Realia* sunt vel *Ignea*, vel *Aerea*, vel *Aquea*.

Atmosphæra. Vocatur Halituum sive Vaporum
Aëris & Continuum, extendit, à terra ad vastam
Distantiam pro Caloris & frigoris Varietate vocatur
Hinc Consueculorum sive Atmos, & Aristot.

Antima regio horis pertingit à Terra & Eunt
Veni ubi reflecti radii Solis finem habet. Media à
radiis reflectit ad altissimorum Montium Caput.
Superior à Montium acuminibus ad Veneris Ignis.

— Quae de fumo Pingui, & Sulphureo accenso oriuntur

Ignæ Meteora sunt, quoties Ex- Par. 5.
halatio aliqua sicca, aut propria sua *Ignæ*
agitatione, aut attritu partium, aut *qua.*
vi syderum, aut per *Antiperistasin*
incenditur.

Ignæ aut *Suprema*
sunt vel } *Media* } parte Aeris.
in } *Infima* }

Suntque alia *exhalationis purioris*,
ut reliqua *omnia*; vel *exhalationis*
impurioris, ut *Cometa & Fulmen*.

In *suprema* regione aeris *ignita me-* Parag. 6.
teora purioris exhalationis sunt, *Meteora*
Fax, Trabes, Capræ saltantes, Jaculus *aerea.*
ardens, Scintille volantes. In *media*
sunt, *Stella cadens, Lancea ardens.* In
infima, *Draco volans, Ignis fatuus,*
Ignis lambens.

Meteora ignita impurioris exhalati- Parag. 7.
onis, in quibus materia crassior est, *Ignita.*
propter admissionem vaporis, sunt
Cometa & Fulmen: Quorum *Cometa* *Cometa.*
propter copiam materiæ permanen-
tior est, & in *suprema* aeris regione
generatur; habetq; varios *effectus*,
quorum partim *causa* est, partim
signum prognosticum. Unde fit, ut

Cometa sint Universalis observatio-
 nis inter *ignita meteoræ*, sicut *Terra*.
Fulmen. *motus* inter aerea. *Fulmen* ob ma-
 teriæ paucitatem cito dissipatur, ge-
 neraturq; in suprema aeris regione,
 ex exhalatione vaporosa (impura)
 nubi inclusa, atque in ea incensa;
 unde rarefacta exitum molitur cum
 fragore, qui fragor *Tonitru* dicitur;
 sicut *Micatio* flammæ, quando erit
Fulgur, dicitur *Coruscatio*: hujus
 etiam varios immineri ferunt effe-
 ctus.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De Meteoris in genere.
- 2 De Meteorum fine.
- 3 De Vapore & Exhalatione.
- 4 De meteoris ignitis in suprema Ae-
ris regione.
- 5 De ignitis in media regione.
- 6 De ignitis in infima regione.
- 7 De Cometis.
- 8 De Fulmine, Fulgure, & Tonitru

CAP. III.

De Meteoris Aereis.

Par. I.
Meteora
Aerea.

Meteora aerea dicuntur, quæ in
aere dissolvuntur, fiuntq; cum

Ventus est vapor agitatus et res factus in spatio
Angustiori in quo fit in aliud et agitur in aliud
Sic Aerem subtiliter impellunt etus quod
Commodi satis explicatur exemplo ejus quia in
Atmosphaera quia ab igne in vaporem resoluta
et per aquam calidam cum impetu erumpit
Exeat

vehementi impulsu instar aeris mo-
ti: suntque duo, *Ventus* & *Terra-*
motus; quorum *Ventus* fit in aere
libero, *Terræ* vero motus in aere
visceribus terræ *incluso*.

Ventus est *exhalatio* copiosa e ter-
ra excitata, & per *repercussionem*
ab occurrente frigido in media ae-
ris regione deorsum acta cum im-
petu.

Parag. 2.
Ventus
quid.

Venti *Cardinales* sunt quatuor.
1. *Eurus*, sive *Subsolanus*, qui ab O-
riente spirat; estque calidus & sic-
cus. 2. *Auster*, qui a Meridie flat;
calidus & humidus. 3. *Zephyrus*
(*Notus*), qui ab Occidente flat; fri-
gidus & humidus. 4. *Aquilo* sive
Boreas, qui a Septentrione flat; fri-
gidus & siccus.

Par. 3.
Ventorum
nomina.

His quatuor *Cardinalibus* alii ad-
iunguntur plures, quorum termi-
nus & initium est *inter quatuor*
mundi cardines.

Præter istos, sunt alii venti *pecu-*
liares, aut ratione *Motus*, *Temporis*,
aut *Locorum*.

Par. 4. *Venti peculiares* ratione *motus*,
Erratici dicuntur; quia non ex cer-
 to aliquo termino oriuntur, sed mo-
 tu vario & incerto feruntur, quales
 sunt *Prester*, *Ecnephias*, *Turbo*: quo-
 rum *Prester* omnium violentissi-
 mus, velut ignem admistum habet:
Ecnephias vero, & *Turbo* sunt repen-
 tini et turbulenti sine igne vel plu-
 viis.

Par. 5. *Venti peculiares* ratione *locorum*,
Provinciales dicuntur, qui certis
 Provinciis appropriantur, quales
 sunt *Cyrcius*, in *Gallia Narbonensi*,
Carbasus, in *Cicilia*; *Japyx*, in *Ca-*
labria; *Olympias*, in regionibus *O-*
lympo vicinis.

Par. 6. *Venti peculiares* ratione *tempe-*
Stati. *rum*, *Stati* dicuntur & *Anniversarii*
 & quia quotannis et statis tempo-
 ribus spirant, quales sunt *Ethesia* &
Chelidonia: quorum *Ethesia* circa
 caniculæ ortum incipiunt, et 40
 plus dies spirant; *Chelidonia* vero
 circa veris initium et adventum hi-
 rundinum; utrique a *Septentrione*
 flant, et quidem leviter.

us,
cer-
no-
ales
uo-
iffi-
et
en-
plu-

um
ertis
ake
nfi
Co
s O

mpo
ari
mpo
ia &
circa
t 4
vero
n hi
rion

Te

Tremoribus haud ita recte melioris aeris
lober, cum non sit in Aer, sed in Terra, & exhalatione
Pinguis subtile in Terra Caudinis Accensa, Magno
Impetu Terram concutiente, et Quandoq; Dejiciendo.

spiri
qui
ven

Pul
agi

terr

Hic

nis

E

rii,

Com

bus

obse

1 D

2 D

3 D

4 D

5 D

6 D

7 D

8 D

9 D

Terræ-motus est exhalatio, five Par. 7.
spiritus terræ visceribus inclusus, *Terræ-*
qui cum exitum nec parat nec in- *motus.*
venit, terram agitatione concutit.

Tres sunt ejus species, *Tremor,* Par. 8.
Pulsus, et *Hiatus.* *Tremor* est, quo *Ejus spe-*
agitur terra ad latera. *Pulsus,* quo *cies.*
terra sursum ac deorsum jactatur.
Hiatus, quo terra hiscit in voragi-
 nis morem.

Effectus *Terræ-motuum* sunt va-
 rii, et plerumque *maligni*, sicut et
Cometarum: unde fit, ut ex effecti-
 bus naturalibus ista duo a plerisque
 observentur.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De ventis in genere, eorumque ge-
 neratione.
- 2 De Subsolano, }
- 3 De Austro, } & Collaterali-
- 4 De Zephyro, } bus.
- 5 De Aquilone, }
- 6 De Ventis Erraticis.
- 7 De Ventis Statis.
- 8 De Ventis Provincialibus.
- 9 De Terræ-motuum generatione.

- 10 De Speciebas Terræ-motus.
 11 De Duratione Terræ-motuum.
 12 De Prognosticis Terræ-motus.
 13 De Effectibus Terræ-motus.

CAP. IV.

De Meteoris Aquæis.

Par. 1. *Meteora aquæa.* **M**eteora aquæa sunt, quæ ex se-
 pore vi frigoris constricto gene-
 rantur: Generantur autem Meteora
 Aquæa pleraque in aeris regione Me-
 dia & Infima; pauca etiam in vi-
 sceribus Terræ.

Par. 2. In media aeris regione Meteora
 Eorum aquæa sunt Nubes, & quæ ex nub-
 Species. um dissolutione generantur, Pluvia
 Nix, Grando.

Par. 3. *Nubes.* Nubes est vapor humidus & cras-
 sus, qui in media aeris regione
 propter frigiditatem illius regionis
 constrictus pendet. Nubes aliquan-
 do steriles sunt, quæ in aerem mu-
 tantur, vel ob tenuitatem suam
 ventis aut sole dissipatæ: fecundæ
 vero aut in Pluviam, Nivem, aut
 Grandinem resolvuntur.

Par. 4. *Pluvia.* Pluvia est aqua in terram decen-
 dens.

Nubes in aere haerens non nihil condensata, et ideo
in aerem vel nubem sibi inmissa, hinc frusta densa
in terra cadunt. Nix dicitur. Nix est nix propter
plurimas particulas aereas vaporibus parvis, albi-
tatis coloris, et glaci variata de materia solidi-
tatis, et radiis luminis reflectidos apphatione. Nix enim
maiores, minores, et diversas similes figuras pro
ratione motus quo feruntur. &c.

* Nix dicitur à Nube Non densiori Quidam
eog Pluvia magis densa, et densiori Nix pars
tota alba post alias stringuntur frigore, de
Quasi dixeretur in floccos. Nix ab hoc frigore
Alba Nix. Nam Frigus Mater est Nivis,
tunc conditioribus sunt sunt ad speditionem
dite. — Aquam gelatam, hinc cadit in nix
concrepant per illa concretionem in gradibus
mutatis, quo utrumque figura albi-
tatis et indige propter al, Cuius per varia per-
tina attritione, aliarum particulam appositione
varias nonnunquam figuras inuenit.

dens, e nūbe a calore solis resoluta ; quæ, si minutoribus guttulis decidat & levis, dicitur *Imber* ; si grandioribus & cum impetu, *Nimbus*. Contingit aliquando *Pluvia prodigiosa*, cum pluit *Lacte*, *Sanguine*, *Ranis*, aut *Lapidibus* ; cuiusmodi effectuum causæ possunt quandoq; esse *naturales*, plerumque tamen sunt *supernaturales*.

+ *Nix* generatur ex nube resoluta vi Solis, non tamen perfecte in aquam congelata tenuatur inter descendendum. *Albedo nivis* partim *frigidity* ascribenda est, partim *aeris partibus* nudis. Par. 5.
Nix.

Grando fit ex nube jam resoluta in aquam, & inter descendendum acrius constricta : idque vel infima parte *mediæ* regionis aeris, vel suprema parte *infimæ* regionis. *Nix* non contingit nisi temporibus frigidis & hyemalibus ; *Grando* vero quovis anni tempore. Par. 6.
Grando.

Meteora Aquea in *infima* regionis parte, sunt *Ros*, *Pruina*, *Nebula*, *Glacies*.

Par. 7. *Ros* fit a vapore non procul a terra elevato, & densato frigidity nocturna, qui tenuissimas resolutus in partes in terram decedit: qui idem tempore frigidus congelatus fit *Pruina*. *Primum, Terebinthi, or Hoan, Terebinthi*

Ros aliquando *Pinguior* cadit, qui *Manna* dicitur, aut *Mel*; habetque saporem dulcem, sed noxium & periculis & herbis.

Par. 8. *Nebula* est vapor densior & copiosior, a sole excitatus, in imo aere, & frigore nonnihil condensatus, unde proximum aerem obscurat: *Nebula* plerumque a Sole oriente vel occidente excitatur, durat tamen quandoque per totos dies temporibus frigidis. *Primum, Terebinthi, or Hoan, Terebinthi*

Par. 9. *Glacies* est aqua in superficie terræ congelata, potissimum a frigore aeris ambientis, adjuvante tamen nonnihil concretionem terrenam.

Par. 10. *In visceribus terræ generantur Fontes, Fontes, quorum effectus sunt Flumina; idque secundum Aristotelem ex aere in terræ cavernis collecto, & ex frigore tandem in aquam converso*

cum

particulis oblongis, & hi mutuo oppositis conflata ut
et exiguas acuminatae particulae oblongae ab
aqua congelatae, superficiem prominentes utiq;
glaciam significantes. &

¶ Communis opinio est fontium originē esse a mari
quod salis hypophis) d'ulfoleib, & insulationē quā a
inter locis in corpora humana) quāqua ver
his diffundit, hoc modo 1.º aqua marina gravi
hūa & a profundiora terra loca fluit, siq; in cavernis
et meatibus subterraneos recipitur in quibus
copiosius collecta fontes huius constituit. Deinde
per poras terrae ab aquis imbuentibus per
se versus versus terrae superficiem ascendit
hic per redactionē quādam salē dīrē amittit; ut
si probabilius esse videtur) ut caloris subterranei
in vapores volatiles (qua volatiles) graviores
salinae particulae subsistit) per omnes terre
meatus ad motū fastigium attolitur ubi
per foras in guttulas aquas exstringitur
que aere acceptae per declivitatem terrae
in mare dilabuntur; quod ut mare nunquam
exhauiiri possit; nec unquam redire,
transiit quae ex se insipida sit.

Communis Opinio est Totum Originem huius
Maris, & solum per percolationem in Terra. Dicitur
Proposito, Dilecti: Atque hoc est, quoniam
Infer in humano Corpore Circulatio hoc modo
Replicari, Primo Aqua Marina ad Terra advenit
fons, in quibus Copiose collecta fontis Abyss
constituit, & solum per modum, & modum, & modum
Pars huius in Aqua Maris huius est causa
Non parum propius, facile ad Terra profunde
Videtur impellitur: Sed in vi Caloris huius huius
in Vaporibus soluta existit, & solum huius
Terra ad Montium fastigia attollitur; Ubi in
Frigoris in guttulas huius condensingitur. Quae
Alio Excerpta per Declivitatem Terra in Mare
Dilabuntur; Quo fit, ut huius huius huius

cumque tanta copia accesserit, ut locis in quibus generantur contineri nequeant, opportunis locis erumpunt, nisi potius existimandum sit *Fontes ex Mari* pervenisse per *occul- tas* quosdam in terra *Meatus*.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 *De Meteoris Aqueis in genere.*
2. *De Nubibus.*
- 3 *De Pluvia communi.*
- 4 *De Pluvia Prodigiosa.*
- 5 *De Nive.*
- 6 *De Grandine.*
- 7 *De Rore & Pluvia.*
- 8 *De Nebula.*
- 9 *De Glacie & Gelu.*
- 10 *De Fontibus & Fluminibus.*

CAP. V.

De Meteoris Apparentibus. sive Emphaticis.

Meteora *Apparentia* sunt, quæ Par. 1.
sub specie aliqua cum figura *Meteora*
nobis conspiciuntur, sine tamen *apparen-*
aliqua reali existentia in natura. tia.

Species nobiliores sunt, *Chasma, Iris,* Par. 2.
Galaxia. *Ignobiliores* vero multæ Eorum
aliæ, *species.*

aliæ, ut *Virga*, *Halo*, *Parelius*, *Parelius*, *Parelius*, *Parelius*, & *Colores nubium*.

Par. 3. *Chasma* est cum cœlum quasi de
Chasma hiscens apparet; dicitur, si sit gra
 quid. dius, proprie *Chasma* sive *Hiatus*
 sin minus, *Fovea*. Fit *Chasma* ex ex
 halatione densa, in summa aeris re
 gione, inflammatis partibus ejus ex
 traneis & rarioribus, mediis vero
 propter densitatem non inflamma
 tis: unde cavitas quædam apparet
 instar *foveæ*, apparent *Chasma*
 nocte plerumque *serena*.

Parag. 4. *Iris* est arcus multicolor appa
 rens in nube rorida & concava, &
 reflexione radiorum solis oppositi
Colores præcipui Iridis sunt. 1. *Purpureus*, in parte ejus suprema. 2. *Viridis*, in parte media. 3. *Ceruleus*, in parte adhuc interiore. Nonnumquam etiam ex commistione *Purpurei* & *Viridis*, quartus conspicitur *Flavus*. Significat plerumque pluviam *naturaliter*, quia non apparet nisi in nube rorida, quæ in Pluvia facile dissolvi possit. *Supernaturaliter* tamen & ex instituto divino

414

i de

tas

itui

k ex

is re

is ex

ven

nma

pare

(ma

ppa

a, e

posu

1. P

2. V

rules

nnu

Pu

picin

ie p

ppa

uvia

atura

ino

nifi

ni
ru
pe
do
fer
diis
in
ten
diis
rara
sign
lem
ma
one
P
in r
ius,
Sole
fuo
P
caus
C
gun
allun

nificat pluviarum modum futurum, ne terra in posterum diluvio pereat.

Galaxia est lucidus quidam (candor, vel) *circulus* (ut hic sumitur) *Galaxia* sereno cœlo conspicuus, *ortus ex radiis minutissimarum stellarum, quæ in cœlesti Galaxia sunt, in nubem tenuem incidentibus.* *Hinc meteororum species sequitur.*

Virgæ sunt lineæ rectæ, a solis radiis in nubem aquosam dissimiliter raram incidentibus ortæ: suntque *signa pluviarum.*

Halo est *circulus* sparsus circa solem aut lunam, quandoque & alias majores *Stellas*; *ortus ex refractione radiorum in nube.*

Parelius est imago Solis expressa in nube aliqua densa juxta latus ejus, ita ut videamur plures aspicere Soles. Sed unus *realis* est in proprio suo orbe, reliqui *apparentes* in nube.

Paraselenæ est imago Lunæ ex causa consimili.

Colores nubium sunt, qui effinguntur in nubibus a Sole, vel Luna illuminatis; suntque illi potissimum *colores.*

qua-

quatuor, *Albus, Niger, Rubens, & Viridis.*

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De Phasmatibus & Meteoris apparentibus in genere.
- 2 De Chasmate.
- 3 De Iride.
- 4 De Galaxia.
- 5 De Virgis & Halone.
- 6 De Parello & Paraselene.
- 7 De Coloribus Nubium.

CAP. VI.

De Metallis.

Parag. 1. *Corpora perfecte mixta sunt, in quibus elementa ad justam aliquam & constantem proportionem rediguntur. Eaque sunt, aut animata, aut inanimata: Inanimata sunt aut Metalla, Lapides, aut Terræ pretiosæ, seu Succ.*

Parag. 2. *Metallum est corpus perfecte mixtum, in venis Terræ, e Sulphure & Argento vivo ortum.*

Parag. 3. *Materia metallorum proxima, sunt Sulphur & Argentum vivum: quorum Sulphur ortum habet ex exhalatione.*

Corpora perfecti Mixta sunt, Quae ex Partibus
Diversis Indistincta Proportione inter se mixtis
firmius inter se mixta sunt Composita

Mineralia sunt, Quae de Sale, Sulphure & Mercurio
(Quae sunt Elementorum Principia) Partibus Aëris
et Terrae sua Compositis Composita sunt et pro
ignem subleuantem, vel Calorem solis decedunt, Alij
de Minis bene effusa, Alii Fossilia Appellantur.

Varia sunt Genera Mineralis Gra. ut Argilla,
Terra limba, seu figillata, Terra arenacea, seu
Pulvis arenaceus

Sulphur Et Juncus Sorex Partibus laticibus rigidis
et tenuibus confectus. Hic si est volubilis, & amarissimus
Armigatus dicitur: Si pinguior muris, Phlegma
Augmentum dicitur. Sulphur Nominatur: Si
in Windis, Et Juncus Mineralibus reperiatur
Alumen appellatur: Si cum Natrona Metallica,
Et Minerali Juncus Quodam Acidissimo Concretat
Vitriolum Vocatur.

Sulphur Et Juncus Mineralis Pinguis, Et
Olaginosa, Non facile Inflammabilis in Terra
Carbonis Excoquitur. Magnam cum ea affinitatem
Habet Etungem, Quod in Aqua Ardet, Et in aptis
Diffundit flammam ad se rapit.

halatione pingui & terrestri; *Argentum vivum* ex vapore magis aqueo. Causa efficiens remota est Calor cœli & elementorum; propinqua vero, frigus terræ, quod materiam a calore præparatam condensant.

Generantur metalla in venis vel gremio terræ: sed præcipue inter lapides, & in locis montanis. Parag. 4. Ubi generantur

Metalla specificè distinguuntur secundum suos colores, vires, & usus.

Metalla puriora, in quibus sc. de coctio est Sulphuris & Argenti vivi magis exquisita, sunt *Aurum* & *Argentum puriora*. Parag. 5. Metalla puriora.

Aurum prædominium habet Sulphuris rubei purissimi; est omnium metallorum nobilissimum, tenuissimum, gravissimum, & corruptu difficillimum; habetque præ reliquis *Metallis* odoris & saporis præstantiam. Aurum.

Argentum est Metallum ex argento quidem vivo puriore præcipue conflatum. Parag. 6. Argentum.

Impuriora sunt reliqua *Metalla*, quorum alia plus habent humoris *impuriora*. Parag. 7. Metalla impuriora.

sive Argenti vivi; *alia* plus terræ sive Sulphuris: Plus habet *Argenti vivi*, Stannum, Plumbum album & nigrum; *Sulphuris*, *Æs*, Chalybs, & Orichalcon.

Parag. 8. *Lapides* sunt corpora perfecte mixta, ex sicca exhalatione per calorem contemperata & frigore terræ concreta: Suntque *Vulgares* vel *Pretiosi*. *Lapides vulgares* crassioris sunt naturæ; *Pretiosi*, purioris aut tenuioris.

Par. 9. *Lapides Vulgares* aut sunt *Porosi*, ut *Tophus* & *Pumex*; aut *Solidi*, quorum variæ sunt species, præcipue sunt *Marmor*, *Silex*, *Cos*, *Saxum*.

Par. 10. *Lapides Pretiosi*, sive *Gemmae Pretiosi*, præter puritatem materiæ & nitorem & elegantiam, *viribus* etiam conspicuæ sunt, quarum aliæ sunt *nobilissima*; aliæ *minus nobiles*.

Nobilissima sunt, *Adamas*, *Smargadus*, *Sapphyrus*, *Jaspis*, *Hyacinthus*, *Amethystus*, *Calcedonius*, *Chrysolythus*, *Achates*, *Topasia*, *Onyx*, *Sardus*, *Rubinus*, *Carbunculus*: *Minus nobiles*

a
ti
&
os,

ix.
lo.
rrz
Pre.
oris
aut

rofi,
lidi,
ora-
Cos,

ma,
nito-
tiam
funt

Sma
acin
Chry
,Sar
Minu
obili

nob
am

cor
jusc
des,
liqu

Bit

five

Gyp

Len

L

n

L

L

D

D

D

D

D

D

D

D

D

D

D

nobiliores sunt, *Chryſtallus, Corallum, Succinum, Perla, aliaque plurima.*

Terræ pretioſæ, ſive ſucci, ſunt Par. i. r. corpora perfecte mixta, mediæ cu- Terra juſdam naturæ inter metalla & lapi- pretioſa, des, harum aliæ ſunt liquida, aliæ non liquida.

Liquida ſunt, Vitriolum, Alumen, Bitumen, & Sal.

Non liquida ſunt, Auripigmentum ſive Arſenichum, Sandaracha, Calx, Gypſum, Creta, Ochra, Argilla, Terra Lemnia, Terra Armenia.

Quæſtiones hujus Capitis.

De Mineralibus & Metallis in genere.

De Sulphure.

De Argento vivo & Mercurio.

De Auro & Argento.

De Plumbo & Stanno. (chalco.)

De Ære, Ferro, Chalybe, & Auri.

De Lapidibus in genere.

De Topho & Pumice.

De Lapidibus ſolidis.

De Gemmis & Lapidibus pretioſis.

De Gemmis nobilioribus.

12 De Gemmis minus nobilibus.

13 De Vitriolo & Alumine.

14 De Bitumine.

15 De Sale.

16 De reliquis terris pretiosis.

Finis Libri Tertii.

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

De Plantis in genere.

Par. 1. **C**orpora animata sunt, aut *Insen-*
sibilia, ut Plantæ; aut *Sensi-*
sibilia, ut Animalia.

Par. 2. *Planta* seu *Stirps* est corpus per-
 fecte mixtum, vegetanti anima
 quid. præditum. Communes affectiones
 Plantarum sunt, *actus immediati ani-*
mæ vegetantis, qui tamen conveni-
 unt animalibus; facultas sc. *Nutrix*,
Autrix, & *Generatrix*.

Par. 3. Generantur *Plantæ* e terra, vi-
 vuntque & vigent per calorem cum
 humido temperatum, quem ex ter-
 ra attrahunt per radices suas. Cor-
 ruptur.

er-
ma

nes

ni-

ix,

vi-

am

er-

or-

m-

run
def
pro
dici
cor
mo
ting
hau
ob c
tial
exte
P
la 57

ex
mal
sc
rel

In
mult
re
erra
licit
tunc

corrumpuntur autem *Plantæ realiter* ob defectum humiditatis calore absumpti progressu temporis; quæ *Corruptio* dicitur *Ariditas*: *Præternaturaliter* corrumpuntur, sc. aut nimio extremo frigore calorem naturalem exstinguente, vel calore humidum exhauriente, & consequenter calorem ob defectum pabuli. *Corruptio partialis* quarundam Plantarum a vi externa dicitur *Sideratio*.

Plantæ oriuntur aut sponte, aut industria artis. Quæ sponte oriuntur,

ex semine nascuntur, vel	<div style="display: inline-block; vertical-align: middle; font-size: 4em; line-height: 1;">{</div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> <p>Proprio, homogeneo, & manifesto; ut in <i>Salixis</i>.</p> <p>Occulto & analogo, ut multa herbarum & fructuum genera, quæ non sata proveniunt.</p> </div>
--------------------------------	---

Industria hominum propagantur multæ, vel sc. *Radice* in terram decessa, ut *Glycyrrisa*; vel *Surculo* in terram fixo, ut *vitis*, & hæc proprie dicitur *Propagatio*; vel *Surculo* in truncum Plantæ insito, & dicitur *In-*

sitio, vel denique Folio terra infosso, ut in paucissimis quibusdam.

Par. 4. *Plantarum partes Organicæ, per Earum* quas sc. anima vegetans perficit *operationes suas, aut sunt principales, aut minus principales.*

Principales. *Principales* aut sunt *perennes*, quæ perpetuo manent eadem, aut *anniversaria*, quæ quotannis & statis temporibus renascuntur. *Perennes* sunt, *Radix, Caulis, Medulla, & Ramus.*

Par. 5. *Radix* est infima pars plantæ in *Radix* terra defixa, quæ nutrimentum omnibus partibus suppeditat per fibras quasdam.

Par. 6. *Caulis* sive *Caudex*, vel *Truncus*, *Caulis* est ea pars plantæ, qua a radice surgit supra terram, & alimentum ad reliquas plantæ partes defert.

Par. 7. *Medulla* est pars plantæ interna humidior, in medio caulis latitans.

quid. *Rami* sunt partes plantæ, quæ caule tanquam brachia in multitudinem diffunduntur.

Par. 8. *Ramus* *quid.* *Partes anniversariæ* sunt, *Surculus, Flos, & Fructus.*

Partes

To,
per
o-
les,
uz
ni-
tis
nes
&
e in
om-
ras
cu-
ur-
ad
rna
ins
a a
itu-
rch
rtes

P
tex &
ca q
lis &
celi
F
arun
tia, c
rum

D
D
De
De
De
De
De
De

V A
sol
uil
e, ve
Ure
hun

Partes minus principales sunt Cor- *Minus*
tex & Folia. Cortex est velut tuni- *principa-*
ca quædam ex fibris contexta, cau- *les.*
lis & ramis superinducta contra *Par. 9.*
oculi intemperiem. *Cortex*

Folia sunt, quasi *excrementa* plan- *quid.*
tarum, ex humore & fibris constan- *Par. 10.*
tia, conservationi præsertim & flo- *Folia.*
rum & fructuum destinata.

Quæstiones hujus Capitis.

De causis Plantarum.

De facultate nutrice.

De facultate auctrice.

De facultate generatrice.

De corruptione Plantarum.

De propagatione Plantarum.

De partibus Plantarum.

CAP. II.

De Plantarum generibus.

Varie sunt *Plantarum divisiones* *Par. 1.*

ex accidentibus sumptæ: ut *Planta-*

solo, aliæ sunt *Terrestres,* aliæ *A-* *rum ge-*

uiles. Terrenæ rursus vel *Urba-* *nera.*

vel Agrestes.

Urbanæ dicuntur, quæ sine cultu- *Urbanæ.*

humana aut non *proveniunt,* aut

infeliciter ; sunt quæ in hortis aluntur *Flores & Arbores*.

Agrestes *Agrestes* sunt, quæ cultura humana non indigent ; ut *Herba & Arbores*, quæ in sylvis & campis aluntur.

Aquatiles. *Aquatiles* sunt, quarum ortus est in aquis, sive *mari*, sive *rivis*, sive *fontibus*.

Aliæ rursus felicius nascuntur in locis *calidis*, aliæ *frigidis* ; *rubrosæ* aliæ, aliæ *apricis* ; *saxosis* aliæ, aliæ *arenosis*, &c.

Par. 2. *Distin-* A *fœcunditate*, fructificantes semel in tota vita, aliæ *frequentius*, rari-
guntur
fœcun-
ditate.
Tempe-
ramento.
riusque aliæ ; semel tantum in anno aliæ, aliæ bis, terve aut plus.

A *Temperamento*, aliæ sunt *calide*, aliæ *humide*, aliæ *frigide*, aliæ *siccæ* idque 1°, 2°, 3°, aut 4° gradu : quod potissimum observant *Medici* propter Plantarum vires in operando sc. qualitates earumque gradus.

Aliæ etiam sunt Plantarum *visiones* ; tempore germinationis fructificationis ; modo crescendi, vitæ brevitate & diuturnitate: effectus

8 a-

hu-

e &

npis

s est

sive

ur in

prof

aluz

s se

r, ra

n an

alida

ficca

quo

prop

and

is.

n d

nis

di,

fe

pa

par
stia
alii
sum
P
dum
cies
nera
alia
P
Plan
sup
hab
P
or,
& F
Her
aut
line
em
Fru
caul
r, C
at R
at A
bsc
ran
ad

particularibus, *sympathia* & *antipathia* earum & ad invicem & cum aliis corporibus, & aliunde desumptæ.

Potissima tamen *divisio* est secundum quam omnes Plantarum species ad quasdam suas classes & genera ducuntur; aliæ sunt *perfectæ*, aliæ *imperfectæ*. Par. 3.
Sunt vel

Perfectæ dicuntur, quæ præcipuas Plantarum partes (radicem sc. & superficiem) evidenter distinctas habent. Perfectæ.

Perfectarum tria sunt genera, *Arbor*, *Frutex*, *Herba*: quarum *Arbor*, *Frutex*, *Herba* genera. Earum
Arbor & *Frutex*, caulem habent *perennem*:
Herba vero aut caulem *non habent*,
aut *non perennem*. *Arbor* magnitudine differt a frutice, habetque caulem *simpliciter* a radice pullulantem.
Frutex arbore minor est, habetque caulem *multiplicem*; qui si sit *tenuis*,
Cremium dicitur, sive *Suffrutex*,
ut *Rosa*, *Salva*: si *crassior*, *Frutex*,
ut *Avillana*: qui major si fuerit, per
abscissionem *stolonum* in arborem
transire potest. *Herba* arbore &
frutice

re
ce
ed
m.
m
ns

ya

ms

um
fe-
um
iam
na
na

a
ous

qui
secu

185

nes

fun

sing

pec

ma

I

tent

Con

P

in I

ad e

gens

con

dica

pab

cum

est

repa

tur :

lari

P

Sang

faciu

flava

quibus etiam profluunt diversi actus secundi, ut somnus & vigilia, respiratio, sagacitas, & alii, ad quos omnes debite exequendos destinate sunt suis usibus partes organicæ in singulis animalium speciebus pro peculiari ratione propriarum animarum.

Partes Animalis sunt, aut Contenta, ut humores & spiritus; aut Continentes, ut reliquæ partes. Par. 2.
Ejus partes.

Humor est pars corporis fluida, in spatiis ejus contenta, necessaria ad ejus conservationem. Par. 3.
Humor quid. Qui con-

genitus corpori, ipsique toti a prima conformatione insitus, dicitur Radicalis vel Primigenius humor; pabulum caloris naturalis, a quo cum quotidie absumatur, necesse est ut reparetur alimentis, sicque reparatus humor Adventitius dicitur: Estque Primarius, vel Secundarius.

Primarii humores sunt quatuor, Par. 4. Sanguis et Pituita, qui duo maxime Ejus difaciunt ad nutritionem; et Bilis visio in flava seu Cholera; vel Atra Bilis sive primarium.

Melancholia, qui sunt humores magis excrementarii.

Sanguis. *Sanguis* est humor calidus & humidus, & respondet aeri. *Pituita* frigidus & humidus, & respondet aquæ. *Cholera* est calidus & siccus, & respondet igni. *Melancholia* frigidus & siccus, & respondet terræ.

Secundarium. Humores *secundarii* sunt simpliciter excrementitii, qui per concoctionem *secundam* aut *tertiam* feceruntur ab humoribus primariis; & sunt tres; *Serum*, quæ est materia urinx; *Sudor*, & *Lachryma*; alique nonnulli minoris notæ.

Par. 5. *Spiritus* est substantia pertenuis, instar vaporis in corpore; estque primum animæ *instrumentum* ad functiones obeundas in corpore.

Spiritus *Institus* & *Primogenius* est per totum corpus diffusus, & velut sedes caloris naturalis, in cujus subsidium influit *Spiritus Adventitius*.
Ejus divisio. Estq; triplex, *Naturalis*, *Vitalis*, & *Animalis*.

Naturalis ex puriore sanguinis parte in jecore procreatur, *inservit*

que

a.
u.
sa
a.
&
gi.
ci.
ti.
er.
&
ria
ue
nis
que
ad
re.
est
lor
ub
us;
, &
nis
vit.
que

qu
ex
in
or
ta
a
ef
ma
au
au
ne
qu
Li
ria
Ca
tuz
gan
pol
am
E
Art
G
quo
turo

que actionibus naturalibus. *Vitalis* ex naturali spiritu & aere inspirato in corde generatur; *inservitque* actionibus vitalibus. *Animalis* ex vitali generatur in cerebro, *inservitque* actionibus animalibus. Naturalis est in *Venis*, Vitalis in *arteriis*, Animalis in *nervis*.

Partes continentes sunt *Similares* aut *Dissimilares*; suntque *Similares* aut *Spermatice*, quæ immediate generantur ex semine; aut *Carnosæ*, quæ ex sanguine generantur.

Spermatice sunt, *Ossa*, *Cartilago*, *Ligamenta*, *Membrana*, *Nervi*, *Arteria*, *Vena*, *Fibræ*, *Adeps*, *Cutis*: ad *Carnosas* partes pertinet *musculorum caro*.

Partes Dissimilares & proprie *Organice* sunt, quæ ex similaribus compositæ diversam habent substantiam. Suntq; vel *Externæ*, vel *Internæ*.

Externæ sunt, *Caput*, *Truncus*, & *Artus*.

Capitis partes sunt *Cranium* (in quo cerebrum continetur) dividi-
turque in tres quasi regiones (sutura-

Par. 7.

Partes continentes quæ.

Par. 8.

Partes externa.

ris

ris distinctas,) & *Facies*, cujus partes iterum sunt *Oculi*, *Aures*, *Nasus*, *Genæ*, & *Os*.

Par. 9. *Truncus*. Truncus constat ex parte *anteriori*, quæ rursus aut *superior* est, & *Pectus* dicitur, aut *inferior*, & *Venter* dicitur: & *posteriori*, & *Dorsum* dicitur.

Artus sunt *Manus*, *Pedes*, & partes quæ illas trunco copulant.

Par. 10. *Partes interna*. Partes *Interna* sunt, quæ in ventribus contentæ ab externis partibus teguntur. Continentur illæ vel in ventre *Infimo*, vel *Medio*, vel *Supremo*.

In Ventre *Infimo* continentur membra deservientia tum *Nutriti-
oni*, tum *Generationi*. Nutritioni deserviunt *Oesophagus*, *Ventriculus*, & *Intestina*, respectu primæ concoctionis; respectu secundæ, *Hepar*, quod elaborat utile alimentum, & *Vesicula*, *Lien*, *Renes*, & *Vesica*, quæ excrementum inutile evehunt. Generationi inserviunt *Vasa seminalia*, *Testiculi*, & *Pudenda*. Hæc omnia membra dicuntur *Organa naturalia*.

Venter

r.
4.
ri.
&
m
um
ar.
en.
ti.
vel
Su.
tur
iti.
de.
&
ti.
m
, &
quz
Ge
lia
ni
ura
nte

gui

mea

qua

I

Cere

men

1 D

ti

2 D

3 D

M

4 D

5 D

6 D

7 D

8 D

9 D

10 I

11 Y

12 L

13 L

14 L

15 L

tes

16 L

Venter medius ab infimo distinguitur Diaphragmate: in ventre medio continentur *Cor & Pulmo*, quæ sunt membra *vitalia*.

In *Supremo* Ventre continetur *Cerebrum*, quod est principale membrum facultatum *animalium*.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De facultate sensitiva & loco-motiva.
- 2 De Ossibus.
- 3 De Cartilagine, Ligamentis, & Membranis.
- 4 De Nervis, Arteriis, & Venis.
- 5 De Fibris, Adipe, & Cute.
- 6 De Carne, & Musculis.
- 7 De Capite, & Cranio.
- 8 De Oculis.
- 9 De Auribus.
- 10 De reliquis partibus faciei.
- 11 De Thorace, & Ventre.
- 12 De Dorso.
- 13 De Manibus.
- 14 De Pedibus.
- 15 De Oesophago, Ventriculo, & Intestinis.
- 16 De Hepate,

17 De

17. De Vesicula & Liene.

18. De Renibus & Vesica.

19. De membris Generationi inservi-
entibus.

20. De Corde.

21. De Pulmone.

22. De Cerebro.

CAP. IV.

De speciebus Animalium.

Par. 1.
*Anima-
 lia ratio-
 nis ex-
 pertia.*

A Nimalia omnia (præter homi-
 nem) sunt rationis *expertia*,
 quorum alia aliis *perfectiora* sunt.
Animalia ea *perfecta* censentur, quæ
corpus habent integrum sine cæsura,
& sanguine prædita sunt.
 Suntque *Terrestria*, aut *Aquea*.

Par. 2.
*Terre-
 stria quæ
 &c.*

Terrestria dicuntur, quæ extra a-
 quam in terra degunt, aut victum
 ex terra petunt: *Aquea*, quæ in aquis.
 Animalia *Terrestria*, aut *Gressibilia*
 sunt, aut *Volatilia*: *Gressibilia*, aut
Quadrupedia, aut *Reptilia*.

Quadrupedia sunt, quæ quatuor
 pedibus incedunt; habentq; eas-
 dem fere partes & organa præcipua
 cum homine. *Quadrupedes* aut *Ovi-*
para

i.

hi-
4,
nt.
uz
tu-
nt

a-
am
uis.
lis
aut

uor
af-
oua
vi-
476

par
fun
an
Ra
pau
nin
var
nes
alia
tos
Mu
qua
rum
aut
Cor
repi
moy
tium
nilia
V
vola
nia
& v
con
runt
Vola

para sunt, aut *Vivipara*. *Ovipara* sunt, quæ ova pariunt, ex quibus animalia tandem excluduntur; ut *Rana*, *Lacerta*, *Stelliones*, aliæque paucae *Vivipara*, quæ perfectum animal primo partu edunt. *Vivipararum* multæ sunt species, & divisiones variæ: aliæ enim sunt *Fera*, aliæ *Cicures* & *Manfuetæ*: aliæ multos fetus edunt, quæ plerumq; sunt *Multifidæ*, ut *Canis*; aliæ paucos, quæ aut *Solidipedes* sunt, quæ plerumq; cornibus carent, ut *Equus*; aut *Bisulcæ*, quæ plerumque sunt *Cornutæ*.

Animalia Reptilia sunt, quæ humi repunt, & convolvendo sese *pro-* *Reptilia*
movent: ut omnia genera *Serpentium* & *Vermium*. *Omne genus reptilia sunt ovipara.* *qua.*

Volatilia sunt, quæ alis prædita, *Par. 5.*
volatu in aere utuntur. Suntq; omnia *Bipedia*, destituunturq; renibus *Volatilia qua.*
& vesica, unde fit ut exiguo potu contenta sint, nec urinam emittunt. Variæ sunt distributiones *Volatilium*, sed potissima sumitur a victu:

victu: alia enim *Carnibus* vescuntur, ut *Aves prædatorie*, quæ plerumq; unguibus præditæ sunt aduncis, ut *Aquila*, & genera *Accipitrum*; alia *vermibus*, alia denique *herbis & frugibus* e terra natis.

Par. 6. *Aquea* animalia, ut in aquis degunt, ita aquæ naturam & temperamentum induunt, ut *Pisces*. Pisces aliqui *vivos* pariunt *fetus*, ut *Cete*, & *Delphines*: sed plurimi *ova* generant, quæ aquis fovenda committunt. Pisces pulmone carent, & aspera arteria: proinde nec *vocem* edunt, nec spiritum. Pisces aut *curem* habent *asperam*, aut *levem*, aut *testaceam*. Qui *asperam* habent *curem* sunt *perfectissimi*, ut *Balæna*, *Læcius*, & sanguine præditi. Reliqui sunt *imperfectiores*, ut *Loligo*, *Cancer*.

Par. 7. *Aqueis* enumeranda sunt quæ *Amphibia* dicuntur, quod partim in terris, partim in aquis degunt: sive sint *quadrupedia*, ut *Crocodylus*, *Hydra*, & *Ranarum* aliqua genera; sive *reptilia*, ut *Natrix*; sive *volucris*, ut *Mergus*. Ista animalia vitam ut pluri-

n.
le.
d.
pi.
ue

de.
oe.
Pi.
ut
va
m.
&
em
ca.
aut
cu.
La.
qui
ser.
uz
in
ive
Hy.
ive
, ut
ut
uri.

plu
ter
pu

rap

&

gui

tun

rari

at a

que

dami

um

le ;

De

De

De

De

De

De

De

De

De

De

De

De

De

De

De

De

De

plurimum in aquis agunt, sed cum terrestribus in eo conveniunt, quod pulmones habent, & respirant.

Animalia imperfecta sunt, quorum corpora divisa videntur; unde & Imperfecta dicuntur. Ista sanguine carent, nec respirant; possuntque ex putrida materia generari. Imperfectorum alia sunt Pennata, alia Pennis carentia. Pennata quædam binas habent Pennas, quædam quaternas. Pennis carentia, aut nudi gradiuntur, ut Formicæ, Locustæ; aut prorepunt, ut Vermes.

Parag. 8.
Animalia imperfecta.

Quæstiones hujus Capituli.

De variis Brutorum differentiis.

De Quadrupedibus in genere.

De Quadrupedibus Oviparis.

De Quadrupedibus Multifidis.

De Solidipedibus.

De Bisulcis, & Cornutis.

De Reptilibus.

De Avibus in genere.

De Avibus rapacibus.

De Avibus domesticis.

De Avibus mediæ naturæ.

De Animalibus aqueis in genere.

- 13 De Piscibus perfectioribus.
- 14 De Piscibus imperfectioribus.
- 15 De Amphibiis. (nere)
- 16 De Animalibus imperfectis in ge-
- 17 De Generatione Animalium ex
putrida materia.
- 18 De Insectis pennatis.
- 19 De Insectis impennatis.
- 20 De Zoophytis.

CAP. V.

De Homine.

Parag. 1. **R**estat Animal *Rationale*, Homo
Hominis nam Anima non solum intel-
excellen- lectiva, sed & variis corporis doti-
tia. bus reliquis naturalibus longe no-
biliores.

Par. 2. *Materia* corporis humani est se-
Ejus ma- men patris cum sanguine materno
teria. conceptum enim semen in utero
materno, per vim prolificam inci-
pit post paucos dies *formari* in fo-
tum, & membra interna primum
ex eo detinere, nempe Hepar, Cor
& Cerebrum; ita ut primo Orga-
na formentur *naturalia*, postea veni-
animalia.

re
ge
ez

no
rel
oti
no
se
no
ter
inci
fo
num
Con
rga
ven

Fate

fan
for

foer

cep

qua

ani

priu

Inf

I

stat

term

rum

nem

nem

Solut

secu

Se

Se

BA

PA

pus r

arite

comp

asce

lii e

Fœtus in utero materno nutritur sanguine, idq; per umbilicum: *ef-* Par. 3.
Fœtus.
formatur autem citius mas quam foemina: *Mas* tertio fere die a conceptione, *Fœmina* vero non ante quartum, quo tempore credibile est animam primum *infundi*, quum prius *Embryo* diceretur potius quam Infans.

Infans efformatus in utero non statim movetur propter imbecillitatem cerebri, & mollitiem nervorum. Sed moveri incipit *mas* ad finem tertii mensis post conceptionem; *fœmina* quarti. Infantis *absoluta* effigiatio post 45 dies evenit, secundum versus, Par. 4.
Quo tempore movet Infans.

Sex in lacte dies, *ter* sunt in sanguine terni,

Bis seni carnem, *ter* seni membra figurant.

Partus post conceptionem tempus non est certo definitum, regulariter tamen & ut plurimum fit, Par. 5.
Partus tempus.
completis novem mensibus: aliqui nascentes etiam undecimo mense, alii etiam septimo aut octavo, & septimestris

timestris partus solet esse vitalis. Octomestris vero nunquam, aut perraro. Ante septimum mensem editus *abortivus* est.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De nobilitate Hominis in comparatione ad alias creaturas naturales.
- 2 De Semine, & vi ejus prolifica.
- 3 De Menstruis.
- 4 De Conceptione Seminis.
- 5 De Formatione fœtus in utero.
- 6 De Partu.

CAP. VI.

De Anima in genere.

Par. 1. *Corporis forma.* **C**orporis animalis forma Anima dicitur; quæ, quoniam diversæ rationis est a reliquis formis mere naturalibus, specialem in sua natura considerationem postulat; de qua agit Aristoteles in Libris de Anima, & opusculis quæ Parva Naturalia dicuntur.

Par. 2. *Anima quid.* Anima est actus primus corporis organici vitam habentis in potentia.

Dicitur actus primus ad discrimen actuum secundorum, qui non sunt formæ dantes esse corpori organico
 sed

S.
ut
m

4.
.

na
er-
ne-
na-
de
A-
V-

ori

1.
en
un
co
fec

se
qu
ga
tu
m
an
Di
qu
po
A
nib
& c
U
A
torp
tion
A
ind
ext

D
L
L
D
fo
D

sed facultates vel potentiaē *consequentes* formam. Dicitur autem *Organici*, quia omne corpus animatum habeat necesse est distincta membra & quasi Organa, per quæ anima suas exerceat operationes. Dicitur *Vitam habentis in potentia*, quia primus effectus animæ in corpore organico est vita.

Anima est simpliciter *nobilior* omnibus aliis formis naturalibus. Unde *& Omne animatum est nobilius cælo.* Par. 3.
Anima aliis formis nobilior.

Unius corporis una tantum est anima.
Anima non tollit formam mixti in corpore animato, neque destruit operationes ejus.

Anima est expers quantitatis ; proinde nec divisionem patitur, nec extensionem.

Quæstiones hujus Capituli.

De subjecto & ordine Librorum de Anima.

De Definitione Animæ.

De nobilitate Animæ supra alias formas naturales.

De unitate Animæ in uno corpore.

5 De consistentia *Anima* cum forma
misti in eodem corpore.

6 De Indivisibilitate *Anima*.

CAP. VII.

De facultatibus & effectis *Anima*
vegetantis.

Par. 1. *Anima* vegetan-
tis facul-
tates tres

A *Nimæ* vegetantis facultates
sunt tres, *Nutrix*, *Auctrix*, &
Generatrix.

Par. 2. *Nutrix*.

Facultas nutritrix sive *Altrix* est,
qua nutrimentum in corporis viventis
substantiam convertitur, in reparatio-
nem ejus quod deperditur. In omni
nutritione est *nutriens*, sc. *Anima*,
& ejus instrumentum, *Calor natu-
ralis*: aliquid nutritum, *Corpus* sc.
vivens: & aliquid quo nutritur, *Ali-
mentum* sc. externum. *Omne vivens
animal, dum vivit, nutritur.*

Par. 3. *Ei sub-
servien-
tes.*

Nutritioni variæ inferiores servi-
unt facultates; ut sc. *Concoctrix*,
qua alimentum receptum vi caloris
naturalis subigitur & alteratur, cu-
jus species sive gradus sunt, *Elixatio*,
Maturatio, *Assatio*. Secundo *Attra-
ctrix*, qua alimentum debite con-
coctum

ma

12

tes

&

est

sti

tio

nni

ma

tu

fo

Ali

ent

vi

ix

oris

cu

tio

ra

on

am

o
i
i
r
p
n
p
t
n
n
v
om
de
Au
tan
ve
ni
a
ve
aco
ad
ren
qua
-
trix

coctum per meatus convenientes in membra derivetur. Tertio *Retentrix*, qua alimentum conservatur in locis idoneis, donec debite alteretur, & secernatur. Quarto *Expultrix*, qua alimenti partes minus nutritivæ a nutritivis secrete expelluntur, ne corpori noceant: *Natura magis sedula est in expellendis nocivis, quam in attrahendis aut retinendis utilibus.*

Facultas *Auctrix* est, qua corpus Parag 4.
vivens ex nutritione extenditur in *Auctrix*
omnes dimensiones, donec ad justam & qua.
debitam magnitudinem perveniat. *Auctrix* ab *Altrice* differt, sine ea tamen non est. Omne corpus vivens requirit certam quandam magnitudinem corporis ad exercendas actiones perfectæ suæ speciei convenientes. Proinde tamdiu durat accretio, donec corpus extendatur ad determinatam a natura quantitatem, eaq; acquisita cessat. *Auctrix* quælibet pars augetur.

Facultas *generatrix* sive procreatrix est, qua corpus vivens per vim Par 5.
Generatrix qua.
pro-

prolificam in semine generat sibi simile.
Sicut *nutrix* Facultas ordinatur ad
conservationem *individui*, sic *gene-*
ratrix ad conservationem *speciei*.

Facultates inferiores *subservien-*
tes Procreationi, sunt *Alteratrix*, qua
semen disponitur & præparatur ad
recipiendam formam suæ speciei
debitam : & *Formatrix*, qua semen,
atq; ex semine ortum, paulatim ef-
figiatur secundum distincta organa.

Par. 6.
Vita
quid.

Actus sive affectio animæ vege-
tantis dicitur *Vita*, quæ est *actus a-*
nimæ corporisque per conjunctio-
nem utriusque.

In quo
consistit.

Vita consistit in legitima tempe-
rie primarum qualitatum, præser-
tim *Caloris & Humoris radicalis*. Un-
de dici solet, *Vitam consistere in cali-*
do & humido.

Ad *longitudinem & brevitatem vi-*
tæ multa conferunt ; ut imprimis
naturale temperamentum, tum etiam
cœlestium corporum *influentia*, *qua-*
litas regionis, *Solis & Aeris temperies*,
aliaque nonnulla, de quibus *Me-*
dicæ.

Vita

Hic Calor Nativus Est Ignis Caloris Non
Quiescit.

q
na
na
ne
P
ve
O
rio
ma
or
sp
ad
di
po
mo
est
con
tio
con
rad
fe
fici
gui
cuj

Vita variæ sunt *ætates*, certis Parag. 7
 quasi periodis distinctæ, in quibus *Vita æta-*
 naturalis temperies corporis ordi- *tes.*
 narie evidentem aliquam mutatio-
 nem subit. Quales sunt *Infantia*,
Pueritia, *Pubertas*, *Adolescentia*, *Ju-*
ventus, *Ætas consistens*, & *Senectus*.
 Omnes ætatum species ad *tres pe-*
riodos reduci possunt: quarum *pri-*
ma comprehendit spatium a primo
 ortu, donec cessat accretio: *Secunda*
 spatium a cessante accretione usq;
 ad evidentem declinationem fun-
 ctionum & virium vitalium in cor-
 pore. *Tertia*, quod exinde est ad
 mortem usque.

Vita privatio *Mors* dicitur, quæ Par. 8.
 est cessatio functionum animæ in *Mors*
 corpore propter utriusque dissolu- *quid.*
 tionem. *Mors naturalis* dicitur, quæ *Ejus spe-*
 contingit ex absumptione humoris *cies.*
 radicalis a calore naturali, qui de-
 fectu *idonei pabuli* & ipse etiam de-
 ficit. *Mors violenta* est, cum extin-
 guitur calor ex accidente aliquo,
 cujuscumque sunt plurimi.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De facultate Nutrice, & Nutritione.
- 2 De Concoctione: (ne.
- 3 De reliquis Facultatibus inservi-
entibus Nutritioni.
- 4 De Facultate Auctrice.
- 5 De Facultate Generatrice.
- 6 De Vita.
- 7 De Causis longitudinis & brevitatis vitæ.
- 8 De varia Ætatum ratione.
- 9 De Ætatibus durante accretione.
- 10 De Juventute & ætate consisten-
- 11 De Senectute. (te.
- 12 De Morte in genere.
- 13 De Morte Naturali.
- 14 De Morte violenta.

CAP. VIII.

De Sensu, & Sensibili in genere.

Par. 1. **A** Nimæ sentientis tres sunt facultates; sensitiva, appetitiva, locomotiva. Facultas sensitiva est, qua animal percipit objecta sensibilia, ut salutaria sequi possit, & noxia declinare. Facultas hæc potissimum residet in spiritibus animalibus.

Par. 2. Anima
sentientis
facultates.
Facultas
sensitiva.

io-
ne.
vi-

ta-

n-
te.

ul.
va,
est,
nfi-
&
oo-
na-
ous

li
vi

C

no
ti

m

m

M

&

un

C

cia

qu

in

at

tu

pr

du

pit

en

tel

no

tic

libus, pendetque potissimum a nervis, in quibus sunt spiritus.

Objectum sensationis *per se* aut *Commune* est, aut *Proprium*. *Ejus Ob-
jectum.*

Sensibilia Communia sunt, quæ non proprie obijciuntur alicui particulari sensui, sed a pluribus communiter percipiuntur: qualia enumerantur a Philosophis quinque; ista, *Motus, Quies, Magnitudo, Numerus, & Figura.*

Sensibilia Propria sunt, quæ ab uno tantum sensu percipiuntur; ut *Colores visu, &c.* *Sensibilia per accidens* possunt esse quævis *accidentia*, quæ in eodem subjecto reperiuntur, in quo reperiuntur *sensibilia per se*, atque etiam ipsum *subjectum*.

Ad rectam sensationem requiruntur nonnulla ex parte *sensibilis*: & primo debita *proportio* respectu gradus; *Excellens enim sensibile corrumpit sensum*: Secundo, *situs* conveniens respectu *Organi*, unde visus potest decipi, si quid obijciatur oculis non secundum rectam lineam: Tercio, *justa distantia* ab Organo: Quarto,

Par. 3.
Ad sensationem
quot requiruntur.

Quarto, iusta *mora* temporis : quæ enim subito feriunt sensus, & momento quasi prætervolant, aut leviter aut nihil eos afficiunt.

Par. 4.
Sensus.

Sensus est & potentia *activa*, & *passiva*, magis tamen passiva ; Sensatio enim fit per *receptionem specierum sensibilium in Organum* : agit tamen sensus suo modo, dum species sic receptas percipit & iudicat. *Objecta* sensibilia non incurrunt in sensus secundum *substantiam* suam, sed secundum *imagines* quasdam *intentionales* ipsa repræsentantes, quas imagines *species* sensibiles vocant. Sensus non potest falli circa proprium objectum, positis requisitis conditionibus ex parte organi sensorii.

Par. 5.
Organa
qua.

Organa & media, quæ recipiendis speciebus sensibilibus destinantur, sunt partes quædam corporis a natura efformatæ, et in eum usum donatæ ; quare et *Sensoria* dicuntur.

Ad rectam sensationem *requiritur* ex parte *Organi*, ut sit *integrum*, *illesum*, et recte *dispositum*.

Organum

12
10-
le.
&
en-
ie-
ta-
ies
Ob-
en-
fed
ten-
uas
nt.
pri-
on-
orii.
ndis
tur,
na-
do-
tur.
iiri-
1170,

C
Pe
dic
re
se,
a co
na,
aria
dic
qua
pot
pare
In
est u
per
gan
pote
fote
rium
Ad
ex p
ecto
liet
mm
a ac
it, a

Organum live *Sensorium commune* Parag. 6.
Peripatetici statuerunt *cor* : sed *Me-* *Sensoriū*
dici postea (experientia magistra) *commu-*
rectius docuerunt *Cerebrum* illud es- *ne.*
se, quum nervos a cerebro oriri non
a corde constat. *Propria* vero Orga-
na, quæ cuilibet sensui sunt peculi-
aria, ut *oculus visui*, &c. *sensorium*
dicitur esse *vacuum* ea qualitate,
quam percipere debet, alias non
potest esse sensatio ; *Intus enim ap-*
parens prohibet alienum.

Inter *Sensorium* & *Sensibile* necesse Par 7.
est ut *interveniat* aliquod *Medium*, *Sensoriū*
per quod objectum deferatur ad Or- & *Sensi-*
ganum ; sine enim tali *medio* non *bile re-*
potest fieri sensatio, juxta illud *Ari-* *quirunt*
stotelis, *Sensibile positum supra senso-* *medium.*
rium non facit sensationem.

Ad debitam *sensationem* requiritur,
ex parte *medii*, ut sit *conveniens* ob-
jecto, & *naturaliter* se habens, nec
aliena aut *qualitate* aut *proportione*
immutatum. Unde visio impeditur,
si aer intermedius aut tenebrosus
est, aut alieno colore imbutus.

Quæ-

- 1 De Facultate sensitiva in genere.
- 2 De Sensibilibus communibus.
- 3 De requisitis ad sensationem ex parte objecti.
- 4 De sensu agente & patiente.
- 5 De speciebus sensibilibus.
- 6 De infallibili sensuum judicio.
- 7 De Principali membro sive sensorio.
- 8 De requisitis ad sensationem ex parte Organi.
- 9 De necessitate medii ad sensationem.
- 10 De requisitis ad sensationem ex parte Medii.

CAP. IX.

De Sensibus externis.

Par. I.
Sensuum
divisio
& nume-
rus.

Sensus alii sunt *externi*, alii *interni*. *Externi* sunt, qui in exteriori parte corporis residentes, objecta externa eaq; tantum præsentia percipiunt: suntq; numero quinque, *Visus*, *Auditus*, *Olfactus*, *Gustus*, & *Tactus*, quorum *Gustus* & *Tactus* sunt simpliciter ad esse animalis, reliqui tantum ad bene esse: *Visus* tamen omnium nobilissimus est, qui potissimum conducit ad cognitionem

ex

orio

ex

gem.

ex

inter

orio

ecta

per

que

, &

ctus

, re

s ta

quia

itio

nem

Visus est sensus externus Quo Animal Conspicio
oculorum, sed Nervorum Opticorum quod ad Cerebrum
probraforum quodam, et Calorem sentit:

Visio fit ex Impressione Objectorum, quae non
sunt Imagines Objectorum, sed variis Spirituum in
Cerebro Motus, et Quos Anima attendens Res
percipit.

Lux est in Corpore Lucente, quoniam in Corpore
Pellucido.

Colores sunt Corporibus tribuuntur, Nihil
Alium sunt, sed Volunt (arbitrari) Quam variis
Modis, et vitis Corpora Rares lucis recipiunt,
et vel absorbent, vel ad Oculos suspensi Lividitate
remittunt.

7. Sicut et aquae, parte anteriori et
viridis posteriori.

Auditus est sensus externus Quo Animal Conspicio
ficio auris et Nervorum in illis Cerebris Lati =
tantum sonum percipit.

Sonus est tremulus, et vibratus aeris motus
Moto Circulari Continuat.

nem. *Visus & Auditus* in homine
sunt sensus λογιστάτοι.

Visus est sensus, quo quid potentia
aspectabile fit actu aspectabile. Obje-
ctum visus sunt *lumen & colores.* Lu-
men est actus diaphani, qua diaphanum
est. Corpora autem luminosa sive
lucida, aut simplicia sunt, ut Cælum,
Aer, Aqua; aut solida, ut Vitrum, Par. 2.
Chrystallus, &c. Color est extremitas Color
perspicui in corpore terminato. Medi- quid.
um visionis, per quod color ad orga- Lumen.

num fertur, est corpus perspicuum. Par. 3.
Organum visus est oculus, ea præfer- Color
tim ejus pars, quæ humor Chrystalli- quid.

sunt nervi optici in oculo, & spiritus Par. 4.
animales in iis contenti. Visio fit in- Visionis
tus receptione specierum ab objecto medium.

in oculos, non autem emissionem radii, Ejus or-
aut luminis, aut cujusq; alterius rei ganum.
ab oculo ad objectum. Quomo-
do fit.

Auditus est sensuum post visum
nobilissimus, & maxime conducens
ad disciplinam: estque sensus obje-
ctum audibile percipiens, nempe so-
num. *Sonus* est qualitas ex collisione
plurium

Par. 5.
Auditus
quid.

Ejus ob-
jectum
Sonus.

plurium corporum solidorum excitata in aere aut aqua. Sonus ab Animalis ore editus, sive articulatus sive inarticulatus sit, dicitur proprie vox. Sonus geminatus sive reflexus dicitur Eccho; fitque ex refractione aeris in loco aliquo cavo opposito.

Eccho.

Soni divisio.

Organum.

Medium

Quomodo fit.

Par. 6. Olfactus quid.

Sonus acutus est, aut gravis: acutus, qui celeriter organum ferit; gravis, qui tardius. Organum auditus sunt Aures; ministri autem Nervi auditorii, & aer innatus in tympano auris. Medium auditus est partim internum, aer sc. receptus in organo; partim externum, aer sc. vel aqua intermedia.

Auditio fit, percusso a solidis corporibus aere externo, qui aerem proximum subinde ferit, & sonum continuat dum ad aurem perveniat, ubi a vernaculo aere acceptus in nervum auditorium transmittitur.

Olfactus est sensus odorabilis percipiendus: hic sensus in homine omnium debilissimus est, acrior multo in canibus, suis, vulturibus, &c. Ejus obiectum est odor; qui est qualitas orta

Echo fit Quando sonus à Corpore solido et con-
cavo reciproca Aeris vibratione representitur. Quia
Aliquando generatur, & Multiplicatur ab alijs Corporibus
resonantibus.

Olfactus Est sensus Externus Cui Animal
Oper. Nervinum, et processum Mamillarum quibus
fibra Annæa sunt Decore percipit.

Door Nihil aliud est præter Corporum Effluvia
Subtilia, Quæ Nervos Olfactorios Grato Modo
Fittillat, vel Ingrato & acinac. Possunt.

Gustus est sensus externus Quo Animal per
lingua, & Palat, cum quibus Nervus gustatorius
coheret. Saporess percipit.

Saporess ab Odoribus in hoc potissimum differunt
Quod Hor in Partibus Jicent, & tenuibus Saporess
crassioribus, & tenuioribus præcipue consistit.

ex sicco & sapido debite temperato
cum humido, & a calore educta. Pro-
 inde corpora simplicia aut mista in-
 sipida odore carent. *Odores* aut *ex-*
tremi sunt, dulcis sc. & amarus; aut
intermedii. *Finis* Olfactus præcipu-
 us est, ut alimenta a non alimentis
 discernantur: *Odores* tamen & alios
 etiam *usus* habent; confortant enim
 cerebrum, & spiritus reficiunt. Nu-
 triendi tamen vim non habent. *Or-*
ganum olfactus sunt *Nares*, præfer-
 tim superior earum pars, quæ inter
 calvaria est; *administri* tamen sunt
 Nervi mollissimi summo narium
 ossi conjuncti.

Finis.

Organum.

Gustus est sensus objecta gustabilia Par. 7.
percipiens. *Gustus non est sine Tactu,* *Gustus*
 tamen differt objecto & organo. *Ob-*
jectum gustus est *sapor*; qui est *qua-* *Ejus ob-*
jectum. *jectum* *generata in corpore mixto a sicco*
terrestri cum humido aqueo per calo-
rem. *Sapores* aut *extremi* sunt, dulcis
 sc. & amarus; aut *intermedii*, quo-
 rum multæ sunt species, præcipue
 tamen quinque, *Salsus, Acer, Auste-*
rus, Acerbus, Acidus. *Organum* gustus
 est

Organum.

est *Lingua*, præsertim radices ejus. Medio *externo* gustus non indiget, quia humidum in quo sapor est sine tactu percipi non potest: *Medium* vero *internum* est caro Linguae fungosa & humidum sativale Sapidum, scil. si sit actu humidum, facile imprimat saporem suum Linguae; si *siccus* fuerit, comminui prius necesse est, & cum humido sativali permisceri, quam sapor ejus percipi possit.

Par. 2. *Tactus* est omnium sensuum maxime *ignobilis*, est tamen in homine propter perfectionem temperamenti exquisitus; estque *sensus objecta tactilia percipiens*. *Ejus sensorium* est Caro: *Medium* vero *internum* (externo enim non indiget) cuticula per totum corpus animalis diffusa.

Instrumentum tactus sunt nervi per totum corpus animalis dispersi, qui quo plures sint aut subtiliores, eo tactus exquisitior. *Objectum* tactus sunt, quatuor *primæ* qualitates; aliæq; tactiles *secundæ*, quæ ab illis oriuntur, ut *Asperitas*, *Levitas*, *Durities*,

Tactus est sensus Externus Optimum maxime
communis, et Necessarius, Quo animal ex Nervorum
Comotione Qualitates tactiles percipit.

Organon tactus Non est alio Membrana Aut
Cutis, sed Nervi, & Nervuli eorumque filamenta per
totum corpus Diffusa.

Quando Trigua Corporis Particula variè Agi-
tata, Percussa, &iam Nostri Corporis Particulae
Mozgantur, Percipitur Calor, cum tardius Agitur,
Quando Corpora efficacius leniunt, Percipitur Frigus.

Quae Habent Superficiem Qualtem in illis
Fris; Quae Rigiditatem in ipsis asperitas sentitur;
Quae Nobis resistencia apparet, Dura appellantur;
Quae Cuncta Mollia.

7
L

a

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

S

1779

run

ner

ter

Ph

rities, Mollities, Ariditas, Lubricitas, Lentor, Friabilitas, & siquæ sunt aliæ ejusdem generis.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De numero sensuum externorum.
- 2 De nobilitate sensuum comparata.
- 3 De necessitate Sensuum.
- 4 De Visu, & ejus organo & medio.
- 5 De Auditu.
- 6 De objecto & medio Auditus.
- 7 De Gustu.
- 8 De objecto & medio Gustus.
- 9 De Olfactu.
- 10 De objecto & medio Olfactus.
- 11 De Tactu.
- 12 De objecto & medio Tactus.
- 13 An gustus a tactu differat?

GAP. X.

De Sensibus Internis.

Sensus interni sunt, qui sensibili-um rerum species, etiam absenti-um, percipiunt, & dijudicant. Par. 1. Sensus internus. Par. 2. Quot sunt. I sus
 rum sedes est in cerebro; unde & nervorum principium. Sensus interni sunt tres: Sensus communis, Phantasia, & Memoria, quorum Sen-

Par. 3.
Sensus
commu-
nis.

sus communis sedet in *antere* cerebri parte sive ventriculo, ut qui propter humiditatem aptissimus est ad conservandum species.

Sensus Communis omnium exteriorum sensuum species apprehendit, atque a se invicem discernit; ad quem omnes exteriores sensus suorum objectorum species, velut ad communem iudicem deferunt: hujus *actiones*, læso cerebro aut temperamento ejus immutato, læduntur etiam & impediuntur.

Par. 4.
Phanta-
sia.

Phantasia species rerum sensibilibus, aut a sensu Communi acceptas, aut a se per similitudinem earum *formatas*, retinet & diligentius examinat. *Phantasia* enim, præter sensibilia ei aliunde communicata, imagines rerum ex sua quadam propria vi effingit, idque sæpenumero levissimis de causis sine ulla rei commercione; ut in *Phreneticis*, aliisque aut læsa mente, aut gravi morbo laborantibus, contingit. *Phantasia* magna *vis* est non solum ad actus intellectuales, sed etiam in
res

e-
ri
est

te-
n-
t;
fus
us
t:
m-
un-

bi-
as,
um
ex-
en-
ta,
ro-
ero
rei
tis,
avi
git.
um
in
res

re
fe
ca
per
de
rie

riu
fer
cog
va
tan
Ob
liq
tion
nec
dat
Me
pen
reb
A
fir
eius
par
quid
qui
corp

res corporeas in quibus *reales* effectus sine aliqua notabili externa causa producit, atque ex hujus *temperamento vario* potissimum dependet multiformis illa *ingeniorum varietas*.

Memoria velut Animæ Thesaurarius, species sensibiles judicatas a sensu Communi, atque a Phantasia cogitatas, tanquam in deposito servat. *Memoriæ objectum* sunt res tantum præteritæ: ei contrariatur *Oblivio*. *Memoria*, si ex objecto aliquo præsentis revocetur in cognitionem ejus quod prius retinuerat, nec tamen in promptu erat, *Recordatio* dicitur, sive *Reminiscentia*. *Memoriæ* tenacitas & lubricitas dependet potissimum ex temperie Cerebri.

Par. 5.

*Memo-
ria.*

Animalibus gratia facultatis *sensitivæ* competunt, tanquam effectus ejus, *Somnus* & *Vigilia*. *Somnus* a natura institutus est ad animalium quietem & spirituum refectionem, qui motum & actionem sensuum torpent. Estque Ligatio omnium

Par. 6.

Somnus.

sensuum exteriorum, atque etiam sensus Communis a suis actionibus : Me-

moria tamen & Phantasia, ut & facultates *rationales* in homine, non

Unde fit. ligantur. Somnus *contingit* ex densione spirituum, & obstructione meatuum, per quos spiritus a Cerebro ad sensoria externorum sensuum devehendi erant. Oppletis scilicet radicibus nervorum vaporibus ascendentibus e ventriculo in caput. Multa tamen alia ad somnum *conducunt*, ut Labor, defatigatio, nimia repletio aut evacuatio, tenebre, aliaque plurima.

Ejus passio somnium.

Somni *passio* est Somnium, quod est visum abortum ex reliquiis specierum in vigilia perceptarum, atque in *Phantasia* & *Memoria* conservatarum. Ea plerumque se habent prout *Phantasia* vel recte valet, vel affecta est. *Somnia*, aut *Animalia* dicuntur, aut *Naturalia* : *Animalia* quæ oriuntur ex imaginatione rerum, citra quas nihil multum intentum fuit per diem : *Naturalia* quæ ex affectione corporum & tem-

perat

Unio Qua Spirituum Copiam Invenimus De
eorum motum et adant hominem Conciliant.

---

pe
tur
don
lan
oru
nat
S
val
sp
fun
nin

1 L
2 L
3 L
4 L
5 L
6 L
7 L
8 L

A
quen
bona

peramentorum & humorum oriuntur; suntque analogia humori *predominanti*. Unde sunt somnia Melancholicorum, *tristia*; sanguineorum, *jucunda*; Phlegmaticorum, *ignava*; Cholericorum, *furiosa*.

Somnia nonnunquam *Supernaturaliter* a Deo mittuntur, aut a malis spiritibus subjiuntur. Somnia nec sunt omnia temere *negligenda*, nec nimium superstitiose *observanda*.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De Sensibus internis in genere.
- 2 De Sensu Communi.
- 3 De Phantasia.
- 4 De Memoria & Reminiscentia.
- 5 De Somno & Vigilia.
- 6 De Somniis ex causa naturali.
- 7 De Somniis ex causa supernaturali.
- 8 De Divinatione per somnium.

CAP. XI.

De Appetitu & Motu.

Appetitus est vis Animæ sensitivæ, Par. 1.
qua animal fertur ad ea persequenda Appetitus quid.
qua sensus judicaverint esse
bona; atque declinanda contraria.

Appetitus semper fertur in bonum, quod aut vere tale est, aut saltem apparenter. *Appetitus* duplex, *Concupiscibilis* qua animal fertur ad bonum *jucundum*: *Irascibilis*, qua fertur ad bonum *difficile*. Ex his varii oriuntur effectus, qui & *Passiones* vocantur; & in homine cum sint ordinati, & rationem perturbant, *Perturbationes*.

Par. 2. *Affectus* sunt motus cordis excitati
Affectus ab apprehensione objecti, quibus illud
 & ejus aut persequuntur aut fugiunt. *Affectus*
 species. qui oriuntur ex apprehensione objecti *jucundi*, & propterea fovunt naturam animalis, dicuntur *boni*; suntque *Latitia*, & *Spes*: quorum *Latitia* est de bono *praesenti*; *Spes* de futuro bono. *Affectus* qui oriuntur ex apprehensione Objecti *in-grati*, & propterea laedunt naturam, dicuntur *mali*: suntque *Tristitia* & *Metus*, quorum *Tristitia* est de malo *praesenti*; *Metus* de futuro. Ex horum affectuum *simplicium* varia *mixtione* oriuntur affectus *mixti*, qui malis potius accensendi sunt, quam

oo.
Gal.
ex,
ad
ua
his
ff.
um
ur.

ati
lud
tus
ob-
ent
ni;
um
pes
un-
in-
m,
itia
de
Ex
ria
ti,
nt,
am

q
ta
el
&
re
m
fe

q
au
in
lo
tic
ef
fo
str
po
mi
hi

un
dic
qu
rep

no
tur

quam bonis ; quales sunt, Ira mixta ex tristitia & spe : Odium, quæ est ira continuata : Zelus ex amore & ira mixtus, vel ex amore & timore : Ἐμχαιρῆνια, ex odio & lætitia mixta ; atque etiam Invidia, affectus ex odio & tristitia.

Motus est vis animæ sentientis, qua animal aut secundum se totum, aut aliqua saltem parte sui, de loco in locum moveri potest. Principium loco-motionis remotum, est Cognitio ; proximum, Appetitus. Finis est objectum appetibile ; appetitu sc. vel persequente, vel fugiente. Instrumenta motionis sunt organa corporea ; in animali præsertim caro musculosa, quæ aptissima est contrahi & extendi.

Motus pro differentiis animalium varius est, in terrestribus gressus dicitur, in volucris volatus, in aquatilibus natatus, in serpentibus reptatus.

Inter motus certarum partium nobilissimus est, qui Respiratio dicitur ; qui est motus thoracis & pulmonum.

Par. 3.
Motus.

Par. 4.
Respiratio.

monum gratia aeris inspirati & expirati, propter refrigerationem cordis & refectionem spirituum. Respiratio fit per attractionem aeris interni, quo per arteriam vocalem defertur ad Pulmones, qui delatando sese & contrahendo aerem attractum instar follium ad cor immitunt; & mox a corde calefactum ejiciunt. Hic motus partim est voluntarius, partim naturalis.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De Appetitu in genere.
- 2 De Affectibus simplicibus bonis.
- 3 De Affectibus simplicibus malis.
- 4 De Affectibus mistis.
- 5 De Motu Animalium progressivo.
- 6 De Respiratione. (rum.

CAP. XII.

De Anima rationali.

Parag.1. **A**nima rationalis (quæ & Mens, *Anima* soli homini propria) est subje-
rationa- ctum incorporeum corpus humanum in-
lis quid. formans, operationes suas exercens sine
corporeo organo. Unde & Potentia
inorganica dicitur. Anima rationalis non est ex traduce, sed infundendo
creatur,

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.
34.
35.
36.
37.
38.
39.
40.
41.
42.
43.
44.
45.
46.
47.
48.
49.
50.
51.
52.
53.
54.
55.
56.
57.
58.
59.
60.
61.
62.
63.
64.
65.
66.
67.
68.
69.
70.
71.
72.
73.
74.
75.
76.
77.
78.
79.
80.
81.
82.
83.
84.
85.
86.
87.
88.
89.
90.
91.
92.
93.
94.
95.
96.
97.
98.
99.
100.

o
P
ra
in
c
se
te
q
c
d
et
V
et
ci
ca
pe
ro
m
g
m
&
ab
U
ge
le
sic

creatur, & creando infunditur: nec perit ut reliquæ formæ mere naturales ad corruptionem corporis, sed immortalis manet etiam separata a corpore. Anima modo ineffabili & secundum essentiam, & secundum potentias suas, tota est in toto, & tota in qualibet parte: sed tamen ejus præcipue sedes est Cor.

Facultates Animæ rationalis sunt duæ, Intellectus & Voluntas. Intellectus objectum est verum & falsum; Voluntatis bonum & malum. Intellectus est potentia Animæ rationalis species intelligibiles percipiens, & didic-
tans. Intellectus intelligit seipsam per nudam reflectionem: reliquæ vero omnia, sive materialia sive immaterialia, sive universalia sive singularia, per species suas sive phantasmata, quæ efformata in phantasia & ad intellectum quasi transmissa, ab eo recipiuntur & intelliguntur. Unde illud Arist. necesse est intelligentem speculari phantasmata. Hinc sequitur intellectionem partim passionem esse, quatenus species intelligibiles

Par. 2.
Ejus facultates
intellectus &
voluntas.

gibiles recipit ; partim *actionem*, quatenus eas actu intelligit & dijudicat : proinde illa divisio Intellectus in *Agentem* & *Patientem*, non est ejusdem generis in diversas *species*, sed ejusdem rei in diversos *modos*.

Par. 3: *Intellectiva facultas describitur secundum triplicem actum ; quorum primus est simplex, reliqui compositi. Primus actus dicitur Apprehensio rerum simplicium, qua simplices rerum notiones cognoscuntur : Secundus actus dicitur Compositio & Divisio, qua res aut componendo, ut in affirmativis ; aut dividendo, ut in negativis, conjunctim disponuntur ; atque in hoc actu est judicium veri & falsi. Tertius actus dicitur Discursus, quo ex collatione diversarum propositionum, aliquid discurrendo colligitur ; sive inferendo id fiat, sive ordinando : atq; in hoc actu est consequentiae & inconsequentiae judicium, atque item ordinis & confusionis.*

Par. 4: *Intellectus alius est speculativus, alius practicus. Speculativus dicitur, qui*

m,
u-
le-
on
es,
s.
ur
am
iti.
re-
am
lus
io,
af-
ne-
r;
xi
if-
la-
y-
fi-
tu
ie
nn.
us,
ar,
qui

qui
nit
git
cul
the
quo
nib
V
lis,
nect
telle
tat
aut
spe
No
vol
mo
vul
non
bera
aut
one
pria
fun
fun
per
fici

qui res intelligit propter solam cognitionem; Practicus, qui res intelligit propter opus. Ab intellectu speculativo *dependent* habitus & actus theoretiici; a practico practici, a quo etiam & *voluntas* in suis actionibus præcipue *dirigitur*.

Voluntas est facultas animæ rationalis, qua homo eligit vel averfatur ob-
jecta intellecta secundum dictamen in-
tellectus practici. Par. 5: Voluntas
Objectū.
Objectū.
tatis est *bonum & malum*, utrumque aut *verum* aut *apparens*. Bonum respectu *Volitionis*, Malum respectu *Nolitionis*, quæ sunt duæ actiones voluntatis. Voluntas est *libera* de modo, a coactione; quicquid enim vult aut non vult, libere vult aut non vult: quæ facultas dicitur *Liberrum Arbitrium*. Actiones voluntatis aut *imperatæ* sunt, aut *elicitæ*: Actiones *elicitæ* sunt, quas Voluntas propria sua vi in se & per se elicit, ut sunt ipsum *Velle & Nolle*; *Imperatæ* sunt, quas Voluntas imperat fieri per interiores potentias animæ sensitivæ ut *edere, ambulare, &c.*

Quæ-

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De Origine Animæ.
- 2 De Immortalitate animæ.
- 3 De Immortalitate secundum Aristotelem.
- 4 An Anima sit tota in toto, & tota in qualibet parte?
- 5 De Objecto intellectus adæquato.
- 6 An Intellectus intelligat semetipsum?
- 7 De ordine Intelligendi. (nita?)
- 8 An Intellectus sit potentia inorganica.
- 9 De Phantasmatibus & speciebus intelligibilibus.
- 10 De Intellectu agente. (rata.)
- 11 De modo intelligendi animæ separata.
- 12 De triplici actu Intellectus.
- 13 De Intellectu speculativo & practico.
- 14 De objecto Voluntatis. (ctico.)
- 15 De libero Arbitrio.
- 16 An Voluntas semper sequatur dictamen Intellectus practici?
- 17 De imperio Voluntatis in potentias inferiores.
- 18 De actionibus Voluntatis.

F I N I S.

Ar-

tota

die

tip-

ca?

rga-

ebus

ata.

epa-

dra-

isco.

di-

ten-